

IV. KÁROLY MÁSODIK RESTAURÁCIÓS KÍSÉRLETÉNEK KATONAI TÖRTÉNETE. A „BUDAÖRSI CSATA”*

Fogarassy László

Az orosz Vörös Hadsereg varsói vereségét követően a magyar ellenforradalmi kormány külpolitikai helyzete egyre kedvezőtlenebbé vált. A nagyhatalmak nem látták többé indokoltnak, hogy Magyarország továbbra is a békeszerződésben maximált létszámot túlhaladó hadsereget tartson, így az eltiltott fegyverzetet (repülőgépek, nehéztüzérség, páncélvonatok stb.) ki kellett szolgáltatni, illetve meg kellett semmisíteni.

A magyar királyi honvédség 1921 januárjában még 7461 tényleges és 3637 tartalékos tisztet, 6659 hivatásos tisztet, valamint 94 939 egyébaltisztet és legénységi állományú katonát tartott fegyverben.¹ Az áprilisi első királylátogatás időszakában a hadrendben már csak 6145 hivatásos és 2754 tartalékos tiszt, 4732 hivatásos altiszt és 61 146 főnyi egyéb altiszt és legénység szerepel.² Az októberi királypuccs idején a hadsereg állománya már majdnem a békeszerződésben engedélyezett

* Az októberi királypuccsban felülmaradt Bethlen-kormány öngigazolását kiadta az események leírásával kiegészített „IV. Károly visszatérési kísérletet” című okmánygyűjteményt, amit a legitimisták 1922 januárjában erős kritikával fogadtak. Ez volt a nagyközönség számára készült „Fehér Könyv”, amelynek katonai események leírásával foglalkozó része főként Gömbös Gyula tollából, vagy legalábbis az ő sugalmazására készült.

Szigorúan bizalmas használatra és mindössze tíz számozott példányban jelent meg *Folkusházy Lajos* vkt. ezredes és *Bengyel Sándor* vkt. alezredes tollából. Az 1921. évi októberi királylátogatás katonai műveleteinek leírása, továbbá a legitimista beállítottságú *Somogyi István dr.*: Hartensteintől Funchalig. Egy királydráma története hiteles adatok alapján (Budapest, 1936.) c. munkája. Ez utóbbi politikai és hadtörténeti adalékokat is tartalmaz, és Werkmann, Borovicsény és más királypárti szerzők memoárjaihoz képest sokkal tárgyilagosabb.

A *Folkusházy—Bengyel-féle* titkos kiadvány megjelenése után a Honvédelmi Minisztérium zárta az októberi királypuccs aktáit. Ennek következtében az ellenforradalmi rendszer bukásáig az adatok ellenőrzésére, a téma tárgyilagosabb feldolgozására nem volt mód.

Ez a tanulmány eredeti okmányokra támaszkodva tárgyalja a második királypuccs katonai történetét, felhasználva a már említett kiadványokon kívül gróf *Bánffy Miklós és Prónay Pál* kiadatlan emlékiratait (a Prónay-naplóból csak szemelvények jelentek meg.), valamint más forrásmunkákat is. — Hadtörténelmi Levéltár. A „Nemzeti Hadsereg” Vezérkari Főnökségének iratai (továbbiakban HL. VKF.). 38. és 39. részben 40. doboz. — Időközben az anyagot a 46. és 47. dobozba csoportosították át, a nevezőben feltüntetett iratszámok érvényesek.

¹ HL. Honvédelmi Minisztérium (továbbiakban HM) iratai. 968. csomó. 108/eln. titkos 1. sz. — 1921. januári hadrend, amely szerint a harcérték: 71 924 puska, 2047 karabély, 627 szabványosított és 390 kézi géppuska, 137 löveg, 15 gyalogsági ágyú, 22 aknavető, 16 gránátvető, 48 fényszóró. A Prónay- és Ostenburg-különítmény még a honvédség állományában szerepel, mint szegedi és székesfehérvári vadászászlóalj.

² Uo. 162/eln. titkos 1. sz. — 1921. áprilisi hadrend. Harcérték: 38 527 puska, 1650 lovas, 404 szabványosított és 201 kézi géppuska, 87 löveg, 4 gyalogsági ágyú, 6 aknavető, 5 gránátvető, 28 fényszóró. A hadsereg loállománya 16 042-ről 13 350-re csökkent.

létszámra csökkent: 2492 hivatásos tiszt, 110 tartalékos tiszt, 2722 rangosztályba sorolt és 3259 rangosztályba nem sorolt közigazgatási alkalmazott, 2257 hivatásos altiszt, 36 507 egyéb altiszt és legénység. A harcérték már a megengedett maximumot sem érte el. Így például az engedélyezett 105 löveg helyett csak 74 állt rendelkezésre, az aknavető századoknak pedig nem voltak vetőik.³ A tárolt, illetve az antantmissziók elől elrejtett fegyverzetről, illetve hadianyagról — főleg a nehézlövegekről, repülőgépekről és páncélvonatokról — nem sikerült adatokat felderíteni, de a kisantant részére, mely akkor 450 000 embert tartott fegyverben, semmi esetre sem jelenthettek veszélyt.

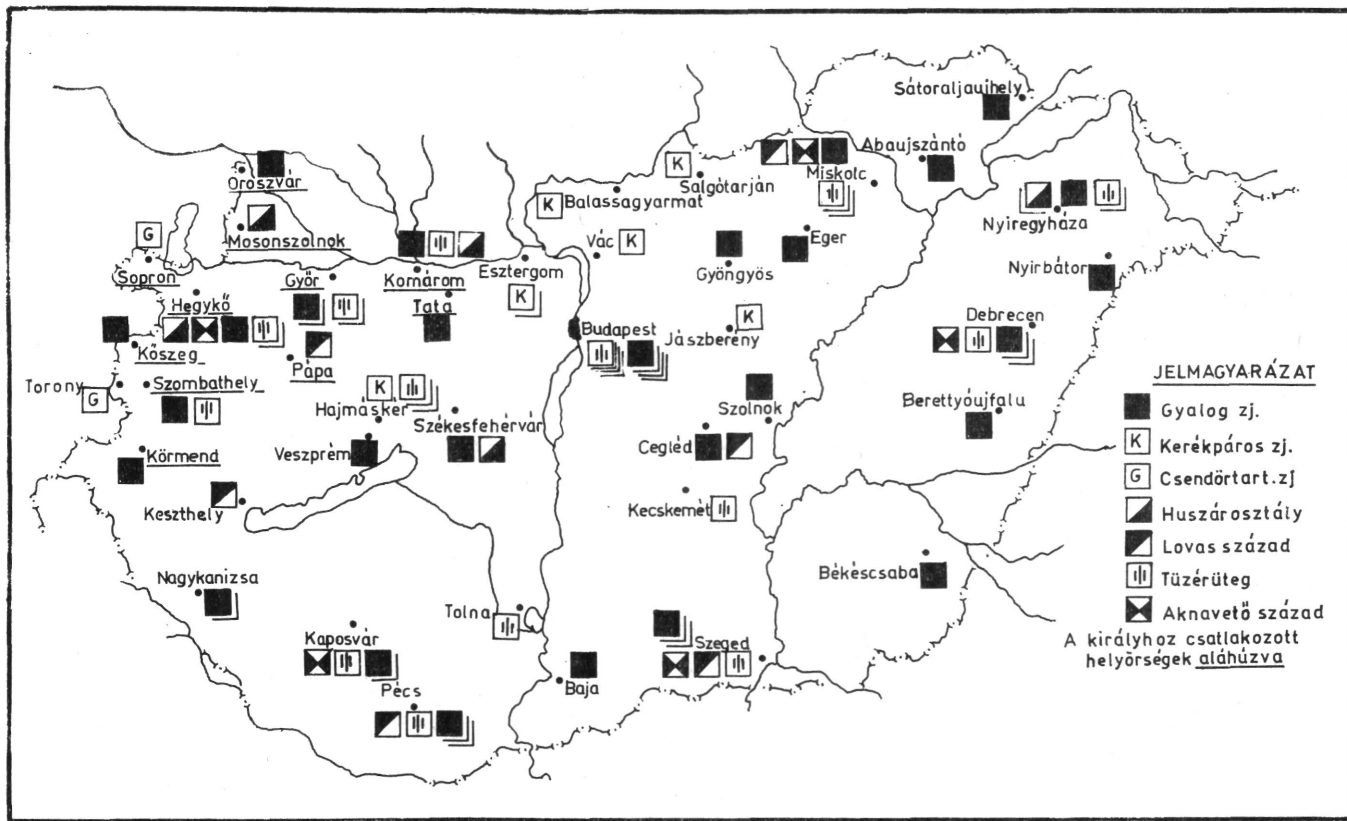
Burgenland területén 1921. augusztus 28. óta az osztrák csendőrség és a magyar szabadcsapatok között gerillaharcok folytak, amelyekbe belesodrótak az osztrák szövetségi haderő részei is. A kirchschlagi, ágfalvai és királyhida-brucki ütközetek eredményeként az osztrák fegyveres erők kiszorultak Burgenlandból, de a királyhidai, lajtaúfalui és lajtaszentmiklósi hídfőt szívósan tartották. Próny Pál alezredes teljesen magához ragadta a szabadcsapatok vezetését, sőt 1921. október 4-én az önálló és független Lajtabánság államot is kikiáltotta.

Ausztria a nyugat-magyarországi bandaharcok következtében majdnem ellenséges állammak számított. E felemás helyzetnek vetett véget az október 13-án aláírt velencei egyezmény, melynek értelmében a magyar kormány kötelezte magát, hogy a Sopronban és környékén tartandó népszavazás, valamint bizonyos határkorrekciók fejében Burgenlandot Ausztriának átadja. Gróf Bethlen István miniszterelnök és gróf Bánffy Miklós külügyminiszter Velencéből hazaérve a miniszterelnökségre rendelték — október 16-ára — gróf Sigray Antal nyugat-magyarországi fő kormánybiztost, Hegedüs Pál altábornagyot, a magyar kormány soproni antantmisszió mellett tevékenykedő delegátusát, Ostenburg Gyula őrnagyot és Ranzenberger Viktor századost, a Sopronban és Toronyban (Szombathelytől nyugatra) állomásozó csendőr tartalékszázalóalj parancsnokait, valamint Prónay alezredest, hogy megbeszéljék velük a népszavazás előkészítésével és a szabadcsapatok kivonulásával kapcsolatos intézkedéseket, valamint a csendőrség alárendelését a soproni antantmisszió főnökének, Carlo Antonio Ferrario olasz tábornoknak.⁴

Am időközben az Ostenburg-féle 2. országos csendőr tartalékszázalóaljat külön parancsral Budapestre rendelték. Ez a hír a legitimisták között nagy izgalmat keltett, mivel az Ostenburg-zászlóalj volt a legmegbízhatóbb királypárti alakulat, és tudni vélték, hogy Gömbös Gyula sugalmazására kiadott intézkedésről van szó, melyet aztán a zászlóalj feloszlata fog követni. Gömbösnek, mint a szabad királyválasztók de facto vezérének erős befolyása volt Horthy Miklós kormányzóra.

³ A hadsereg fegyverzete: 22 600 puska, 2066 karabély, 329 géppuska, 74 löveg és 7 aknavető. — A januári hadrendben említett két vadászzászlóalj már a csendőrség létszámában volt nyilvántartva. (Lásd HL, HM iratai. 968. csomó, 3626/eln. titkos. 1. sz. — 1921.)

⁴ *Bánffy Miklós*: Huszonöt év. 85–86. o. — A 174 oldalas kézirat a Ráday-levéltárban, a Bánffy Miklós iratai között van. Bánffy rosszul emlékezik, mikor a meghívott résztvevők közt báró Lehár Antalt említi. Lehár ekkor már nyugdíjban volt, nyilvánvaló, hogy Hegedüs altábornaggal tévesztette össze. A kiürítést ellenőrző Prónayról azt írta, hogy teljesen beleéltte magát Lajtabánság szuverénjének szerepébe.

Magyarországi helyőrségek az októberi királypuccs idején

Tény, hogy a legitimisták IV. Károly visszatérését erre való hivatkozással is sürgették, és hogy a királyi pár pontosan azon a napon érkezett meg repülőgépen magyar területre, amikor az Ostenburg-zászlóalj Sopronban már készen állt a berakodásra.⁵

A két ellenforradalmi tábor közötti ellenségeskedés nem Budaörsnél, hanem már jóval előbb, Lajtabánság területén tört ki. Héjjas Iván tartalékos főhadnagy, aki a szabad királyválasztók oldalán állott, túlerőben levő felkelőivel október 14-ről 15-re virradó éjjel rajtaütött a királpárti Friedrich-felkelőcsoport ruszti, szentmargitbányai és fertő-fehéregyházi őrserein, a szabadcsapatosokat foglyul ejtette és a tiszteket menetlevéllel Budapestre irányította. Héjjas felkelői kivételt csak a ruszti őrssel tettek, amely báró Cober volt osztrák százados parancsnoksága alatt kizárólag császárpárti osztrák tisztekből állott. Nekik azt az ajánlatot tették, hogy szolgálatukat továbbra is lássák el — most már Héjjas parancsnoksága alatt. Később a másik két felkelő őrs légénységi állományú tagjai is kijelentették, hogy hajlandók Héjjas parancsnoksága alatt szolgálni. (Úgy látszik, ez a nyilatkozat nem lehetett egyhangú, mert a soproni főkormánybiztossághoz jelentések érkeztek arról, hogy Héjjasék az elfogott királpárti felkelőket bántalmazták.) A Friedrichék és Héjjasék közötti összetűzések tovább folytatódtak: október 17-én az Ostenburg-zászlóalj egy osztaga bevonult Rusztra és a városkát megszállva tartó Héjjas-csapatot lefegyverezte, a zsákmányolt fegyvereket és felszerelést pedig Sopronba szállította. Ugyanezen a napon Prónay és Héjjas is Sopronba érkezett, hogy Ostenburgot a kismartoni és nagymartoni járás átadására rávegyék. Az Ostenburg-zászlóaljnak a népszavazási zónából való kivonása már aktuálissá vált, érthető, hogy Prónayék ezt az alkalmat arra akarták fölhasználni, hogy Burgenland területéről eltávolítsák az Ostenburg parancsnoksága alatt álló legitimista szabadcsapatokat. Prónaynak az is szándékában állt, hogy székhelyét Nagyszentmihályról Sopronba teszi át; az osztrák Frontkämpferekkel és más osztrák jobboldali szervezetekkel puccsra szövetkezik az osztrák kormány ellen és ennek támogatása végett saját szabadcsapataival is betör Ausztriába. A karlisták restaurációs terveiről Ostenburg hallgatott. Friedrich István október 18-án délelőtt autón visszatért Kismartonból Budapestre, kijelentve, hogy Kismartonba többé nem megy, csak újabb nagyobb fordulat esetén. Ottani fegyveres csoportja a Héjjas-felkelők elől másnap Nagymartonba vonult vissza, ahol az V. felkelő hadsereg (ez az elnevezés a Freischärlerkorps, Freikorps rossz fordítása; ereje egyenlő volt egy gyenge békelétszámú zászlóaljával) többi részlegei gyülekeztek. Október 20-án este Ostenburg parancsot adott, illetve küldött Nagymartonba, hogy az ott gyülekező felkelők éjszaka Sopronba vonuljanak be. Ez meg is történt.⁶

⁵ *Karl Freiherr von Werkmann*: Der Tote auf Madeira. München, 1923. 263—266. o.

⁶ Országos Levéltár (továbbiakban OL). Miniszterelnökség iratai. 1921. K 26/1388. csomó. Prónay Pál alezredes naplója III. 108—112. o. (Kézirat az MSZMP Párttörténeti Intézetének Archívumában — továbbiakban Prónay III.)

A királyi pár repülőgépe ekkor már Dénesfánál magyar földön volt, utasai pedig október 21-én hajnalban megérkeztek Sopronba. Eseményekben zsúfolt négy nap következett:

Október 21

Sopronban az Ostenburg-zászlóalj és az összes közigazgatási hatóságok rögtön a királyhoz csatlakoztak. IV. Károly ez alkalommal báró Lehár Antal ezredest tábornokká léptette elő, s egyúttal a királyi hadsereg vezérkari főnökévé is kinevezte. Ostenburg őrnagy ezredesi rendfokozatot kapott. A király őrnaggyá nevezte ki Gebhardt Pál és Maderspach Viktor századosokat, és számos más tisztet is előléptetett. A Nagymartonból Sopronba bevonult felkelők egy része belépett az Ostenburg-zászlóaljba, másik része pedig leszerelt. Délután a soproni helyőrség ünnepélyesen letette az esküt a királynak a 48-as laktanya udvarán, az Ostenburg-zászlóalj pedig királyi parancsra fölvette az 1. magyar királyi gárda vadászrezend nevet. Harcértéke az 1921. októberi hadrend szerint 1223 puská és 6 gépfegyver, élelmezési létszáma pedig mintegy 1500 fő volt, ami egy gyalogrezend békeállományának felelt meg.

A nyugat-magyarországi fő kormánybiztos — gróf Sigray Antal — azon célból, hogy a király megjelenésének híre idő előtt ne jusson el Budapestre és külföldre, letiltotta Moson, Sopron. és Vas megyékben az interurbán telefonbeszélgetéseket, sőt a szombathelyi rendőrségnek parancsot adott az ottani postahivatal megszállására is.⁷ Egyes történészek kétségbe vonják, hogy a király e napon mindjárt kormányt alakított, illetve négy tagját ki is nevezte, mivel erre vonatkozó okmány nem maradt fenn. A Bethlen-kormány titkos kiadványa szerint „... Lehár ezredes közölte Hegedüs Pál altábornaggyal, hogy a király Rakovszky, Andrássy, Gratz és Lehár személyében az új kormányt kinevezte. Lehár ezredes a honvédelmi miniszter s egyszersmind a király vezérkari főnöke lett.”⁸

A legitimista források egybevetéséből az állapítható meg, hogy IV. Károlyi Rakovszky Istvánt — aki ebben az időben Sopronban tartózkodott — miniszterelnöknek designálta. Ugyancsak a király kíséretében volt gróf Andrássy Gyula, aki a külügyminiszteri és Gratz Gusztáv, aki viszont a pénzügyminiszteri tárcát töltötte volna be, valamint a hadügyminiszternek kijelölt Lehár ezredes, illetve most már tábornok. A kormány kinevezésére, illetve hivatalba lépésére csak Budapesten került volna sor, ahol további politikusokkal egészült volna ki.

IV. Károly elrendelte, hogy az Osztrák—Magyar Monarchia katonai kitüntetéseit ezentúl fekete-sárga szalag helyett magyar nemzeti színű szalagon viseljék, az osztrák császári címer pedig magyar királyi címerrel váltandó fel.

⁷ IV. Károly visszatérési kísérletei. Budapest, é. n., 1. füzet, 33. o. (továbbiakban IV. Károly)

⁸ *Folkusházy Lajos—Bengyel Sándor: Az 1921. évi októberi királylátogatás katonai műveleteinek leírása.* Budapest, 1922. 4. o.

Hegedüs Pál altábornagy, Nyugat-Magyarország karhatalmi parancsnoka, aki egyúttal a soproni antant tábornoki missziónál a magyar kormányt képviselte, e napon kétszer tett esküt a királynak: először a reggeli órákban, amikor az uralkodó magához rendelte és az eskü letételére felszólította, másodszer pedig a 48-as laktanya udvarán tartott ünnepélyes katonai eskütételnél. Ugyanez a Hegedüs altábornagy három nappal korábban még azt jelentette Bethlen miniszterelnöknek, hogy Ostenburgnak kalandos tervei vannak: egész zászlóaljával át akar menni a felkelőkhöz és velük együtt betörni Ausztriába, sőt azt is gyanítja, hogy Ostenburg királypuccsot tervez. Bethlen azonban megnyugtatta Hegedüst, hogy semmilyen puccs nem készül.⁹ Hegedüs ezt az információt nyilvánvalóan az Ostenburg-zászlóaljba beépített bizalmi emberének köszönhette.

Hegedüs olyan tájékoztatást kapott Lehártól, hogy a király az ország mintegy harminc helyőrségének támogatására számíthat, Budapesten pedig Beniczky Ödön mindent előkészített a puskalövés nélküli bevonulásra. Tervbe vették a Ranzenberger (volt Prónay) — csendőrzászlóalj Nádor-laktanyában visszamaradt századának lefegyverzését, s állítólag az exponált királyellenes politikusok és tábornokok őrizetbe vételét is. Ezek között volt Gömbös Gyula, Nagyatádi Szabó István, Sréter István volt honvédelmi miniszter, mind a hárman nemzetgyűlési képviselők, Berzeviczy altábornagy, a vezérkar főnöke, báró Nagy Pál gyalogsági tábornok, Sárkány Jenő altábornagy budapesti katonai körletparancsnok, valamint báró Than Károly, a budapesti 1. vegyesdandár parancsnoka. A letartóztatásokat az Ostenburg-zászlóaljnak a Mária Terézia-laktanyában állomásozó Szenkovits százada eszközölte volna.¹⁰

Hegedüs altábornagy egyébként saját kezdeményezéséből, tehát anélkül, hogy a király vagy Lehár vezérkari főnök utasítását kívárta, vagy legalábbis véleményüket kikérte volna, fölkereste a soproni antant tábornoki missziót, hogy bejelentse a királyi pár Sopronba érkezését. Arról is tájékoztatta őket, hogy a király az Ostenburg-zászlóaljjal be akar vonulni Budapestre. Ferrario olasz tábornok ezen a napon Budapesten, Hamelin francia tábornok pedig Párizsban tartózkodott, így Hegedüst csak Reginald Gorton angol tábornok fogadta. Ostenburg rosszalotta ezt a lépést, és az antantmisszióra is kiterjedő zárlatot rendelt el Sopron körül. Egy olasz tisztnek autóval sikerült áttörnie a kordont és eljutnia Bécsbe. A puccs híre köztudomású lett!

⁹ Hegedüs Pál altábornagy vallomását lásd *Somogyi István: Hartensteintől Funchalig. Egy királydráma története hiteles adatok alapján.* Budapest, 1936. 40. o.

¹⁰ Uo. 33., 34., 91., 95. o. — Az a vélemény, hogy a tervezett letartóztatások hírére Gömbösök költöttek, azért is valószínűnek látszik, mert pl. báró Nagy Pál gyalogsági tábornok a kritikus időpontban rendelkezési állományban volt, nem viselt tehát olyan pozíciót, amelyből a karlista puccs sikerének biztosítása érdekében ki kellett volna emelni. Csak a következő napon hívták vissza tényleges szolgálatba, mert Willerding tábornok nem volt hajlandó a kormánycsapatokat a királyi csapatok ellen vezetni. Nagyatádi Szabó István letartóztatásáról Windischgraetz Lajos herceg emlékiratai szerint sem lehetett szó, mert a király Nagyatádi Szabónak is miniszteri tárcát akart juttatni. Mindenképpen tény, hogy Nagyatádi Szabó István a királypuccs hírére szabályos pánikba esett és egy dunai francia monitoron kért és kapott menedéket.

Az Ostenburg-zászlóalj és a királyi kíséret október 21-én nem tudott elindulni Budapest felé, mert a cukorrépa-betakarítás miatt nem állott rendelkezésre elegendő vasúti kocsi, és egész napon át tartott, amíg a szükséges vasúti szerelvényeket összeállították.

Október 22

A budapesti kormány ezen a napon értesült arról, hogy király Sopronban van, mire gróf Ráday Gedeon a királyhoz csatlakozott gróf Sigray Antal helyett Guillaume Árpád tábornok szombathelyi katonai körletparancsnokot nevezte ki Nyugat-Magyarország főkormánybiztosává. E nap reggelén Sopronból futártisztek érkeztek Szombathelyre a király, Lehár és Hegedüs parancsaival, felszólítva a helyőrséget, hogy a királynak tegyék le a hűségesküt. Ennek Guillaume tábornok körletparancsnok és Artner tábornok dandárparancsnok ellenszegültek, a helyőrség azonban némi tétovázás után mégis csatlakozott a királyhoz. Horváth László szombathelyi állomásparancsnok IV. Károly parancsára átvette a körletparancsnokságot, ennek megtörténte után pedig tiszti járórt küldött ki Guillaume és Artner tábornokok letartóztatására, ami meg is történt.¹¹

Prónay, aki feleségével együtt Szombathelyen tartózkodott, dél előtt 11 órakor értesült Ambrózy-Migazzi István gróftól, hogy a király megérkezett Magyarországra. Akkor érkezett vissza Cziráky József gróf, Vas megye főispánja Dénesfáról (ott landolt a király reptülőgépe). Prónay emlékezése szerint Cziráky úgy informálta őt, hogy Budapesten a hatalomátadás a legjobb egyetértésben folyik majd le Horthy és a király között. Azt is elmondta, hogy a király kormányának névsorát is közölte vele, amelyet liberálisnak tartott.

Prónay szemtanúja volt a szombathelyi eseményeknek, látta, hogy a szombathelyi katonaság, a hivatalnokok és a közönség a „K” betűt viselik. Lehár haragosa volt Prónaynak, mert a szabadcsapatvezér egy hónapja Felsőőrött őrizetbe vette. Nem várta be tehát, míg Lehár parancsot ad az ő letartóztatására, hanem Torony községen át visszautazott szákhelyére, a lajtabánsági Nagyszentmihályra. Horthynak Prónayhoz küldött futárja, Ranzenberger (később Ruzskay) Jenő vezérkari őrnagy szintén félt attól, hogy a karlistákhoz pártolt szombathelyi helyőrség lefogja, ezért az esti órákban polgári ruhát öltve szökött ki Toronyba, a Ranzenberger-csendőrzászlóalj oltalma alá.¹²

A „budaörsi csata” iratai közt elfekvő helyzetvázlat szerint a szombathelyi körletparancsnokság területén állomásozó helyőrségek, illetve csapatok közül a következők csatlakoztak IV. Károly királyhoz:

5. gyalogezred (I. zászlóalj Hegykő—Fertőhomok körletében, II. zászlóalj Szombathelyen, ezredparancsnokság és III. zászlóalj Kőszegen),

¹¹ IV. Károly 36—38. o.

¹² Prónay III. 136—143. o. — Az 1. országos csendőr tartalékszászlóalj parancsnoka, Ranzenberger Győző, tartalékos (népfőikelő) százados volt, Jenőnek a bátyja.

3. tüzérezred, illetve tüzérosztály (1. üteg Pinnyén, 2. üteg Nagylózson, 3. üteg Szombathelyen),

3. huszárezred (I. osztály Mosonszentjános—Mosonszentpéter, II. osztály Fertőszentmiklós—Nemesvis körletében),

7/II. zászlóalj Oroszvárrott,

6/II. zászlóalj Körmenden,

3. összekötő század Sárvárrott,

3. aknavető század Ostffyasszonyfán (vetők nélkül).¹³

Időközben azonban Budapestről valamennyi katonai parancsnokságnak, helyőrségnek és polgári hatóságnak parancsot küldtek szét, hogy csak a kormányzó és a kormány utasításait teljesíthetik, a királyra esküt ne tegyenek, mert a kisantant katonai beavatkozását vonná magával, ha a király átvenné a hatalmat. Ennek az lett a következménye, hogy Bobest Mátyás ezredes, nagykanizsai állomásparancsnok letartóztatta Hegedüs altábornagy futártisztjeit és megakadályozta az ottani 6/I. és III. zászlóalj csatlakozását a királyhoz.¹⁴ Ugyanő térítette vissza a körmendi 6/II. zászlóaljat a kormányzóhoz.

Prónay a királykérdésben eleinte felemás magatartást tanúsított. Szombathelyen Ranzenberger őrnagynak azt mondta, hogy vele a magyar kormány nem rendelkezik, mert ő a független és önálló Lajtabánság államot képviseli, vele tehát a szokásos diplomáciai formák közt tárgyaljanak. Nagyszentmihályra visszatérve a felkelő-parancsnokságokkal körtáviratban közölte, hogy a király Sopronba érkezett, a királykérdésben a csapatok teljes semlegességet tanúsítsanak, parancsokat csakis tőle fogadhatnak el, és az osztrák határt továbbra is tartsák megszállva.¹⁵

Október 22-ére virradó hajnalban Lehár parancsára beérkezett Sopronba Hegykő—Fertőhomok körletéből az 5/I. Renner-féle zászlóalj, hogy az Ostenburg-csendőrök helyett átvegye a rendfenntartó szolgálatot. A parancsot azonban megmásították és az Ostenburg-zászlóaljjal együtt ez a zászlóalj is elindult Győrbe. Sopronban egy Ostenburgszázad (részben volt felkelőkből) maradt vissza.

A csapatok négy vonatszerelvénnel a csornai vonalon indultak Győr felé, a második szerelvényen volt a királyi pár, Lehár, Hegedüs, Rakovszky István, gróf Andrássy Gyula, Gratz Gusztáv és Boroviczény Aladár követségi titkár. Hegedüs altábornagy Sopronban akart maradni, arra hivatkozva, hogy ő ott a magyar kormányt képviseli az antantbizottságnál, IV. Károly azonban ragaszkodott hozzá, hogy neki is fel kell szállnia a vonatra.

Egy szerelvénnel Maderspach őrnagyot előreküldték Győrbe, hogy előkészítse a király fogadását. Itt állomásozott a 2. vegyesdandár pa-

¹³ Az összekötő század (Verbindungskompanie) mai terminológia szerint híradó század. A királyhoz elsőnek csatlakozott Ostenburg-zászlóalj és a vele szembenálló Ranzenberger-zászlóalj — mint csendőrségi alakulat — a Belügyminisztérium hatáskörébe tartozott, a Honvédelmi Minisztérium csak katonai bevetés esetén rendelkezett velük. A körmendi 6/II. zászlóalj és Pápán a 2. dandár lovasszázada később visszapártolt Horthyhoz, utóbbi, valamint a királyhoz csatlakozott győri, komáromi és tatai helyőrségek már a székesfehérvári körlet területén voltak.

¹⁴ HL. VKF. 38/3240.; OL. Kozma Miklós iratai. I. csomó Adatgyűjtemény 1920—1922. 107. o.

¹⁵ Prónay III. 136—138. o.

rancsnoksága, a 4. gyalogezred I. és II. zászlóalja, a 2. tüzérezred 1. és 2. ütege és egy utászzászlóalj. Lőrinczy tábornok dandárparancsnok már megkapta Budapestről az ellenállásra felszólító parancsot. Maderspach őrnagyot a tiszti századdal együtt (volt nagymartoni felkelők) először le akarta fogatni, de Bozó ezredes, a 2. dandár gyalogságának parancsnoka olyan határozottan kiállt az uralkodó mellett, hogy Lőrinczy tábornok a helyőrséggel együtt felesküdt a királyra. Amikor a király erről értesült, Bozó ezredet a győri pályaudvaron tábornokká léptette elő.¹⁶ Gombos ezredet, a 4. ezred parancsnokát Bozó elmozdította, mert nem akart csatlakozni a királyhoz és helyette Ferenczy ezredet nevezte ki ezredparancsnokká. Magyaróváron viszont Martini őrnagy hiába hívta föl az ottani tiszteket az eskütételre, mert a tisztikar Bacsó őrnagy ellenagitációjára ezt megtagadta.

Budapesten a kormány reggel fél órákor gyűlt össze első tanácskozára, ahol jelen volt a miniszterelnök, a honvédelmi miniszter, a belügyminiszter, a vezérkar főnöke, a rendőrség országos főkapitánya, Róder vezérkari ezredes és Ottrubay vezérkari alezredes. E tanácskozás eredménye volt az a döntés, hogy a király hatalomra jutását meg kell akadályozni. (A nagyhatalmak tiltakozása ekkor még nem érkezett be, de a kormány számított rá.) Az erre vonatkozó kormányrendeletet, mint már említettük, a körletparancsnokságoknak és hatóságoknak szétküldötték, öt zászlóaljat Budapestre irányítottak és Nagy Pál gyalogsági tábornok fél tizenegy órákor Horthytól megkapta a parancsot a katonai ellenállásra. Délben Siménfalvy ezredet három tiszttel különleges megbízással Komáromba küldték.¹⁷

Délelőtt folyamán megjelentek Bánffy Miklós külügyminiszternél Nagy-Britannia, Franciaország és Olaszország budapesti követei és tiltakozó jegyzéket nyújtottak át a király visszatérése ellen. Bánffy azt válaszolta, hogy a magyar kormány álláspontja most is a régi, az uralkodó nem veheti át a királyi jogok gyakorlását, és a kormány mindent megtesz annak érdekében, hogy IV. Károly elhagyja az ország területét. Déltájban a kisantant követei keresték fel Bánffyt — ekkor léptek fel első ízben együttesen —, és hasonló tiltakozó jegyzéket adtak át. Bánffy kijelentette, hogy ebben az ügyben már fölkeresték a nagyhatalmak követei, akiknek ebben a kérdésben már választ adott, amelyet ők kielégítőnek tartanak, tehát forduljanak oda. Magyarországon a királykérdést belügynek tartják, amiről nem hajlandók mással tárgyalni, mint a Nagykövetség Tanácsával, mint a békeszerződés hivatott örével.¹⁸

A győri vegyesdandár vezérkari főnöke (Kiss Ernő ezredes) 13 óra 30 perckor még azt jelentette a Honvédelmi Minisztériumnak, hogy

¹⁶ Reinhold Lorenz Kaiser Karl und der Untergang der Donaumonarchie (Graz, 1959. 629—630. o.) című munkájában azt írja, hogy Lőrinczy tábornokot őrizetbe vették, mert a király Győrbe érkezését Budapestre jelentette. Nyilvánvaló, hogy ettől a király eltekintett, hiszen a kíséretébe került és a puccs összeomlása után Lőrinczyt Nagy Pálék letartóztatták. Lorenz Lehár Antal tábornok kiadatlan és jelenleg Bécsben bírósági zárlat alatt levő emlékirataira támaszkodik, amelyek e tanulmány szervezője számára még nem voltak hozzáférhetők.

¹⁷ Folkusházy—Bengyel: I. m. 26—30. o.

¹⁸ Bánffy: I. m. 94. o.

Lőrinczy tábornok a kormány rendeletét megkapta, ennek értelmében a királyt díszszázaddal fogadja, egyébként a kormányrendelet utasításai szerint fog eljárni.

14 óra 10 perckor Nagy Vilmos vezérkari alezredes a Honvédelmi Minisztérium VI. csoportjának nevében védelmi parancsot küldött Győrbe, de már elkésett, mert 14 óra 30 perckor Kiss ezredes már azt jelentette, hogy a dandárparancsnok a Hegedüs altábornaggal folytatott tárgyalás után elhatározta: a csapatokkal a hűségesküt letéteti. Az antant tiltakozó jegyzékének szövegét Kiss Ernő ezredes útján továbbították Győrbe azzal, hogy azt adja át a királynak, egyúttal a körletparancsnokságoknak is továbbították. Kiss Ernő ezredes 15 óra 30 perckor már azt jelentette, hogy Hegedüs és Lőrinczy a király kíséretében már elindult a csapatokkal Komárom felé.¹⁹ Budapesten a szabad királyválasztó körökben fokozta a riadalmat az a hír is, hogy Prónay szabadcsapatai és a Ranzenberger-csendőrzászlóalj állítólag a karlistákhoz csatlakoztak és a nagykanizsai vonalon közelednek Budapest felé. Ennek tulajdonítható, hogy báró Nagy Pál gyalogsági tábornok nemcsak Esztergom és Győr, hanem a Nagykanizsa és Pécs felé futó vasútvonalak megszakítását is elrendelte. E közben Prónay telefon-összeköttetést kapott Budapesttel és akkor kiderült, hogy Prónay és Ranzenberger elpártolásáról szó sincs. Prónay a Nádor-laktanyával folytatott telefonbeszélgetésben a Ranzenberger-zászlóalj Budán viszsamaradt őrszolgálatos századát kimondottan a Vár és a kormányzó megvédelmezésére utasította, sőt Ranzenberger századost is ő bízta, hogy ugyanezen célból induljon zászlóaljával Budapestre, de ne Győrön, hanem Nagykanizsán keresztül, mert a karlisták által ellenőrzött területen lefegyvereznék.²⁰

Mialatt a király a győri helyőrség esküjét fogadta, Lehár tábornok Karner századost és kíséretét egy szerelvénnel előreküldte Komáromba, hogy készítsék elő az ottani csapatok csatlakozását. Ott állomásozott a 3/III. zászlóalj, a 2/3. üteg, a 2/II. huszárosztály és egy folyamőrségi alakulat. Perczel ezredes, Komárom állomásparancsnoka azonban Karner századost (egyébként kismartoni felkelővezért) fogolynak nyilvánította, a vasúti síneket Ácsnál, a Sandberg erőd mellett fölszedte és csapatait a karlistákkal szemben felvonultatta. Ezért a karlisták előnyomulása 15 órakor elakadt és két század Ostenburg-csendőr rajvonalba felvonult a komáromi garnizon ellen. Lehár egyúttal Győrből Ácsra rendelte a 4/I. zászlóaljat, 2/1. és 2/2. üteget, valamint Pinnye—Fertőhomok körletéből a 3/1. és 3/2. üteget. A szombathelyi helyőrség útbaindítására kiadott parancsot az ottani helyzet miatt nem hajtották végre. A másik részről Nagy Pál gyalogsági tábornok Komárom megerősítésére rendelte Esztergom—Kenyérmezőről a 4. kérekpáros zászlóaljat és Tatáról a 3/I. zászlóaljat. Perczel Komáromnál 2 gyalog-, 1 géppuskás, 1 lovasszázaddal és 1 löveggel foglalt állást. 17 órakor Lehár tábornok megüzente Perczel ezredesnek, hogy egy

¹⁹ *Folkusházy—Bengyel*: I. m. 35—37. o.

²⁰ HL. VKF. 38/3215.; Prónay III. 139—144.; IV. Károly 40—41. o.

órát vár, s ha ez idő alatt nem vonja be csapatait, akkor a szombat-helyi, soproni és győri helyőrségekkel erőszakkal nyit magának utat. 18 órakor azonban Lehár nem rendelte el a támadást, mert nem akarta, hogy a fegyverzajra felfigyeljenek a Duna északi oldalán. 19 óra 30 perckor a tétovázó komáromi helyőrség mégis utat nyitott a királyi csapatoknak, illetve puskalövés nélkül csatlakozott hozzájuk. 20 órakor a komáromi déli pályaudvaron díszszázad fogadta a királyt, az Ostenburg-zászlóalj nyomában pedig a győri 4/I. zászlóalj szerelvényei is begördültek a pályaudvarra. Perczel ezredes a pillanatnyi zűrzavart kihasználva az esti sötétség leple alatt lóháton elmenekült, az állomásparancsnokságot pedig de Pottere ezredes vette át. Siménfalvy Tihamért és tiszti kíséretét, mivel nem akarták letenni az esküt, egyik vasúti kocsiba zárva őrizetbe vették.

18 órakor Rakovszky István Ácsról felhívta telefonon Bethlen miniszterelnököt és felszólította, hogy rendelje vissza a Komáromnál álló csapatokat és nyisson szabad utat a királynak. Bethlen a felszólítást elutasította, de egyúttal arra kérte, hogy a király fogadja Vass József közoktatásügyi minisztert és Ottrubay alezredest, akik Horthy saját kezű levelével autón útban vannak Komárom felé. Horthy a levélben részletesen ismerteti a külpolitikai helyzetet, melynek folytán a hatalmat át nem adhatja. (Másnap — a budaörsi ütközet folyamán — hasonló eredménytelen telefonbeszélgetés folyt le Rakovszky és Bethlen között. A király tanácsadói, talán az egy Andrassy kivételével, megvoltak róla győződve, hogy a kisantant kilátásban levő katonai intervenciójának a hírére a kormányzói irodában találták ki.)

19 óra 30 perckor Lehár körtáviratot küldött a székesfehérvári és pécsi körletparancsnokságnak, a nagykanizsai és zalaegerszegi állomásparancsnokságnak, valamint a zalaegerszegi vármegyei csendőrpáncsnokságnak, amelyben közölte, hogy a király Magyarországra érkezett, a hadsereg-főparancsnokságot átvette, az Ostenburg-zászlóalj, Sopron és Győr helyőrsége pedig letette neki a hűségesküt. A király elrendeli, hogy a körlet területén levő haderő és csendőrség felesküdő a király személyére, akinek ezentúl legfelsőbb rendelkezésére álljanak.²¹

Az említett parancsnokságok azonban — tartván magukat a Budapestről kapott utasításhoz — nem csatlakoztak, sőt Bobest nagykanizsai állomásparancsnok azt a táviratot is visszatartotta, amelyben Köller ezredes Sopronból elrendelte, hogy a keszthelyi huszárszázad helyezkedjék készenlétbe.

Mire Horthy megbízottai megérkeztek Komáromba, a helyőrség már felesküdött a királyra, Siménfalvy ezredes pedig már fogságba jutott. Az időközben már aludni tért király helyett csak Rakovszky István és Gratz Gusztáv tárgyalt velük. Vass és Ottrubay a hajnali órákban azzal a jelentéssel tért vissza a Várba, hogy megbízatásuk nem járt eredménnyel.²²

²¹ IV. Károly 198. o., 52. sz. okmány. — A kritikus időpontban Zalaegerszegen már nem volt helyőrség, mert az ottani 6/III. zászlóaljat közben Nagykanizsára helyezték át.

²² HL. VKF. 38 3211—3213. 3215.; IV. Károly 43—44. o.

A komáromi helyőrség megerősítése végett Nagy Pál gyalogsági tábornok menetkészültségbe helyezte a kenyérmezei 4. kerékpáros zászlóaljat és a tatai 3/I. zászlóaljat, de a csapatok már el sem indulhattak, mert Komárom már a király mellé állt. Az esztergomi 3. kerékpáros zászlóalj nagyrészt újoncokból álló alacsony létszáma miatt nem jött számításba, és az esztergomi Duna-híd biztosítása végett is vissza kellett maradnia. A kormány arra számított, hogy a karlisták hajókon is eljuthatnak Budapestre, ezért a folyamőrséget és a „Szeged” őrnaszádot is készenlétbe helyezték.²³

Ami Tata elfoglalását, illetve az ottani zászlóalj bekerítését illeti, egyáltalán nem volt komoly dolog. A zászlóalj részben a laktanyában, részben pedig a vasútállomáson tartózkodott. Éjfél tájban befutott a pályaudvarra a karlisták vonata, kiszállt belőle egy főhadnagy és figyelembe sem véve a vonatra szegezett puskacsöveket és géppuskákat, egyenesen a zászlóaljparancsnokhoz fordult:

„— Őrnagy úr, alázatosan jelentem, hogy tíz perc múlva őfelsége vonata ideérkezik. Legfelsőbb parancsra az összes csapatok a pályaudvaron esküre készen álljanak! — Tiszteleg és felszáll ismét a vonatra. Választ nem is vár. Otthagyja az elképedt zászlóaljparancsnokot. A vonat kirobog Bia—Torbágy felé. Negyedóra múlva nyolcszáz torok kiáltja a királyi vonat elé az eskü ünnepélyes szavát.”²⁴

A tény tehát az volt, hogy a tatai helyőrség szinte percekben belül átértékelte és ennek következtében az Ostenburg-elővéd a fontos biatorbágyi hidat birtokba vette, mielőtt még a kormánycsapatok felrobbanthatták volna. Annak, hogy a tatai helyőrség „nagy lelkesedéssel” tette le a hűségesküt, Vass miniszter és Ottrubay alezredes is szemtanúi voltak. Mint ismeretes, Horthy azt kívánta a királytól, hogy csapatai hátrahagyása mellett, legszűkebb környezetével utazzék Budapestre, ahol az antant-diplomatákkal az összeköttetést felvéve meggyőződjön a tényleges politikai helyzetről, amely a restaurációt nem teszi lehetővé. Erre a király tanácsadói szóbelileg közölték, hogy király csakis csapatai élén fog bevonulni Budapestre.²⁵

A királynak és tanácsadóinak az volt a véleménye, hogy ha a kisantant a Habsburg-restauráció ürügyén fegyveres intervencióra szánná magát, ezt csak a nagyhatalmak hozzájárulásával tenné meg. Ezt azonban nyilván megelőzné a nagyhatalmak ultimátuma. Ez esetben a királynak még mindig módjában állna önként távozni az országból. Horthy ama levélbeli közlésének, hogy a restauráció polgárháborút is hozna magával, Rakovszkyék egyáltalán nem akartak hitelt adni.

Lehár tábornok levelével — 22 órakor — egy alhadnagy érkezett Székesfehérvárra Biffel tábornok körletparancsnokhoz. A levél tartalma az volt, hogy az országba visszatért király kinevezte Rakovszky Istvánt miniszterelnöknek, és az őszirózsás forradalom óta különböző

²³ *Folkusházy—Bengyel*: I. m. 39—40. o.

²⁴ *Balassa Imre*: *A magyar királytragédia*. Budapest, 1931. 195—196. o. — A regényes formában írt riport szerzője elnézte, hogy a helyőrség parancsnoka, Farkas, alezredes volt és nem őrnagy.

²⁵ Horthy levele: IV. Károly 207. o.; *Nemzetgyűlési Napló*, 1922. január 21. és 23.

kormányoknak és kormányzóknak tett összes esküket és ígéreteket, valamint kötelezvényeket érvénytelennek nyilvánította. Egyúttal felszólította, hogy csapatait a királyra eskesse föl. Biffel tábornok a futártisztet letartóztatta, egy másik, hasonló tartalmú levelet, amelyet a futárnak Pécsre, Soós altábornagy körletparancsnoknak kellett volna vinnie, elkobozta. Ezzel egy időben Mór és Kisbér közt a vasúti síneket felszedette.²⁶

A Szombathelyen tartózkodó Horthy-párti Artner tábornok ugyanabban az idő tájban akarta a Sopronkövesden álló, általa megbízhatónak tartott 5/6. és 6/4. századokat Szombathelyre bevonultatni, de a királpárti MÁV-tisztviselők a szállítást megtagadták. Ez azt jelentette, hogy 22 óra 30 perckor Artner még szabadlábbon mozgott, de már nem voltak emberei.²⁷

Az Ostenburg-zászlóalj Budapesten levő századát, amely az 1. gyalogezreddel együtt a Mária Terézia-laktanyában volt elszállásolva, mint megbízhatatlant lefegyverezték.²⁸

Október 23-ra virradó éjjel 1 óra 45 perckor az esztergomi 3. kerékpáros zászlóaljnak is küldtek felszólítást, hogy esküdjön hűséget a királynak. Mivel ezt megtagadta, Ostenburg ezredes a síneket Neszmély és Süttyő között fölszedette. A már menetkész 4. kerékpáros zászlóalj pedig hajnali 4 órakor Komárom helyett Buda felé indult el az ottani helyőrség megerősítésére.²⁹

Az október 23-án lezajlott események ismertetése előtt röviden szólnunk kell a kormánycsapatok vezetéséről. Ezeket báró Willerding Rezső tábornagynak, a honvédség főparancsnokának kellett volna irányítania. Mivel Willerding (Karl Werkmann tanúsága szerint) vonakodott királya ellen harcolni, külön csoportparancsnokságot hoztak létre a rendelkezési állományból visszahívott báró Nagy Pál gyalogsági tábornok vezetése alatt.³⁰ Vezérkari főnökül Folkusházy Lajos ezredest vette maga mellé, aki kompromittálta magát a Tanácsköztársaság alatti szereplésével. Mint a 80. vörös dandár parancsnoka Zólyom elfoglalásáért hadseregparancsnoki elismerésben részesült és így azok között volt, akik elsősorban számíthattak rá, hogy a további létszámcsökkenés áldozatai lesznek. Bengyel Sándor alezredes, aki 1919 júniusában mint a 6. hadosztály vezérkari főnöke Kassa elfoglalásáért részesült hasonló elismerésben, labilis helyzete dacára szintén abban a kitüntetésben részesült, hogy a Nagy Pál csoporttörzs tagjai sorába lépett. Két olyan ember került tehát a törzsbe, akiket a megbízás visszautasítása esetén minden bizonnyal nyugdíjaztak volna. Ennek dacára — Kozma Miklós tanúsága szerint — a csoportparancsnokságon nem folyt valami lázas

²⁶ VKF. HL. 38/3215 és 3219.; Idézett Kozma-iratok 107. o.

²⁷ *Folkusházy-Bengyel*: I. m. 52. o.

²⁸ Uo. 47–49. o. — Az indok az volt, hogy Szmrecsányi György képviselő a századot a kormány ellen izgatta. Három tiszt a lefegyverzés elől megszökött.

²⁹ Lásd a 27. sz. lábjegyzetet.

³⁰ Báró Nagy Pál mint altábornagy 1921 januárjában még a miskolci katonai körlet parancsnoka volt és létszámcsökkentés következtében vált meg állásától. A vele gyakran összevetésztett Nagy Pál ezredes (nem báró), a székesfehérvári dandár parancsnoka, azonos az 1919-es székely hadosztály dandárparancsnokával. (HL. HM. iratok. 968. csomó, 108/eln. titkos 1. sz. — 1921. januári hadrend.)

tevékenység, egészen addig, amíg ott meg nem jelent Gömbös Gyula szolgálaton kívüli vezérkari százados, nemzetgyűlési képviselő, aki összekötőtisztnak nevezte ki magát a csoportparancsnokság és a Miniszterelnökség között. Lényegében a konventbiztos, illetve politikai megbízott teendőit látta el, és nem látszik valószínűtlennek, hogy ő beszélt rá Horthyt, lövessen a királyi csapatokra.

Október 23

Budapesten ebben az időben a következő csapatok tartózkodtak: a teljes 1. gyalogezred a Ferenc József-laktanyában, a 2/II. zászlóalj a Károly király-laktanyában, az 1/1. üteg az Andrássy-laktanyában, az 1. huszárezred egy osztálya a Ferenc József lovassági laktanyában, az önálló tüzérosztály 2. ütege: összesen tehát négy zászlóalj, két üteg, egy lovasszázad és egy lovas géppuskás század. Ezen kívül a gellért-hegyi Citadellában egy autós géppuskás és gyalogsági ágyús osztag (egy löveggel).³¹ Ennek ellenére nemcsak a nagyközönségnek szánt, hanem a titkos hivatalos kiadvány állítása szerint is csak 6 század, 2 üteg, 1 lovasszázad és 600—800 önként jelentkezett egyetemi hallgató állott rendelkezésre. (Azonkívül a MOVE, a KKV és az ÁBM szervezetek, mintegy 1000 fővel.) A különbség talán azzal magyarázható, hogy a helyőrség nagyobbik fele harc kiképzésben még nem részesült újoncokból állott, amely csak rendészeti szolgálatra felelt meg (pl. esetleges munkámegmozdulás meggátolására). A csapatok nem voltak teljesen megbízhatók, illetve részben a kormányzóhoz, részben a királyhoz húztak. (A forradalmárgyanús elemeket a létszámcsökkentés kapcsán elsősorban bocsátották el!)³² A Vezérkari Főnökség (Berzeviczy altábornagy) pontosan értesült, hogy milyen csapatok csatlakoztak a királyhoz és abban a feltevésben, hogy valamennyi bevetésével számolnia kell, Veszprém, Debrecen, Kaposvár, Pécs, Nagykanizsa és Szeged helyőrségekből egy-egy zászlóaljat, Pécsről és Szegedről pedig egy-egy üteget azonnal menetkészültségbe helyeztek és a főváros védelmére útbaindítottak. Vidékről leghamarabb a ceglédi helyőrség (a 2/III. zászlóalj és az 1. dandár lovasszázada) érkezhettek be, 23-án reggel 9 óráig, míg a többi csapatok legfeljebb ugyanazon nap éjfélig.

A teljesség kedvéért ki kell még emelnünk, hogy mind a reguláris csapatokat, mind pedig a rejtett fegyverkészletekből fölszerelt polgári személyeket (főiskolások, MOVE, ÉME tagjai és tartalékos tisztek) azzal a koholt hírral buzdították a harcra, hogy IV. Károly cseh és osztrák zsoldoscsapatok élén közeledik a főváros felé. Az ilyen szövegű röpiratoknak azonban már akkor kétségbe vonták a hitelességét, egyébként a titkos kiadvány maga is elismerte, hogy a puccsban csak egy osztrák tiszt (Riedl dragonyos százados) vett részt. Ez azt jelenti, hogy a nyugat-magyarországi felkelésben részt vett osztrák tiszti csoport Sopronban karhatalmi szolgálatra visszamaradt.

³¹ HL. HM. iratok 969. csomó. — 1921. októberi hadrend.; 3626/eln. titkos 1. sz. — 1921.; Uo. lásd a budaörsi ütközet iratait.

³² *Folkusházy—Bengyel*: I. m. 37. o.

Nagy Pál gyalogsági tábornok — akinek a budapesti katonai körlet-parancsnokságot alárendelték — abból indult ki, hogy Lehár tábornok (illetve a kormányzónak csak ezredes, mert a király kinevezését nem ismerte el) a fővárost ugyanúgy szándékozta megszállni, mint ahogyan azt 1919. november 14-én cselekedte. Ezért a csapatokat a budai hídfőben félkör alakban vonultatta föl a karlisták ellen. Ezeket két csoportba tagolta: az északi csoport élére Kruchyna Manó tábornokot állította (az iratokban Krusina néven is szerepel), aki törzsével a hűvösvölgyi főrealiskolában szállásolta el magát. A déli csoport élére báró Than Károly altábornagyot, az 1. vegyesdandár parancsnokát nevezte ki. Ez a csoport két védelmi szakaszra oszlott, éspedig: a budakeszi szakaszon álló részlegnél Hoffmann Géza ezredes parancsnokolt, a budaörsin pedig az eredetileg kijelölt Kurtz ezredes (az 1. dandár vezérkari főnöke) helyett Shvoy István ezredes vette át a vezényletet. Ennek oka az volt, hogy a királypárti Kurtz vontatottan teljesítette a parancsokat, ezért csak zászlóaljbat bíztak rá. Az éjszaka riadóztatott ceglédi helyőrség hajnali fél öt óraker beérkezett a Nyugati-pályaudvarra és megkezdte a kirakodást. Kurtz ezredes csak hajnali 5 óra 40 perckor indult el a laktanyából, mert ott a csapatoknak és az egyetemi hallgatónak beszédet tartott. Azt fejtegette, hogy meg kell gondolni, hogy a király vagy a kormányzó parancsa legyen-e a mérvadó. Erre a legénység és a tisztek ingadozni kezdtek, az utóbbiak aggályoskodtak is, hogy harcba indulhatnak-e a megbízhatatlan legénységgel. Végül Toókos őrnagy nógatására vonultak el. Szállításukra villamoskocsikat és HÉV-szerelvényeket vettek igénybe.

Shvoy ezredes e csapatokkal reggel fél nyolc óráig foglalta el állásait, és pedig öt lövész-, egy géppuskás századdal és egy üteggel a Törökugratónál, a főiskolás század pedig a Csiki-hegyeken. A másik üteg Budaörstől északnyugatra ment állásba. A budai hídfőben felvonult csapatok feladata az volt, hogy a királyi csapatok előnyomulását megállítva — vagy legalább is késleltetve — biztosítsa a vidékről a fővárosba rendelt kormányzóhű csapatok felvonulását.³³ Budakeszi és Budaörs közt nem állt semmilyen csapat, a Vár és a Déli-pályaudvar biztosítására a Szent György téren levő három rendőr tartalékszázadból rendeltek ki egyet a Déli-pályaudvarra. Az esztergomi 3. kerékpáros zászlóalj Tokodnál ment védelmi állásba.

Az Ostenburg-csapatok árkáskülönítménye két kocsiból álló vasúti szerelvényen Bia-Torbágyról hajnalban elindult Budaörs felé. Itt a kormánycsapatok egy árkákszakaşa fölszedte a sineket és a pályát helyreállító Ostenburg-csoportra tüzelt. A különítmény a tüzet viszonozta, majd reggel hat óraker rajvonalba fejlődve előnyomult és az árkákszakaaszt lefegyverezte. 7 óra 50 perckor érkezett az akadályhoz az Ostenburg-zászlóalj első szerelvénye, amelyen maga Ostenburg is tartózkodott és Bochéra Tivadar százados századát hozta. A vonatot tűz

³³ HL. VKF. 38/3219.; IV. Károly 44—45. o.; *Folkusházy—Bengyel*: I. m. 70—73. o. — A Shvoy-csoport hadrendje: 1/I. zászlóalj (az 1. gy. e. I. és III. zászlóaljából); 2/II. zlj. fele, 1/2 ágyúsüteg, a tudományegyetem százada 118 fővel, összesen 570 puska, 4 géppuska, 3 löveg; ehhez még az 1/3. üteg.)

alá vették az egyetemi századok, mire Ostenburg parancsára a legénység kiszállt és rajvonalba fejlődve visszalőtt. Miután Lehár tábornok megkapta Ostenburg jelentését, hogy Budaörsnél kemény ellenállásba ütközött, egy Pinnyéről érkezett üteget és egy további szerelvényt (Makkai százados alegységével, egy lovasszakasszal és géppuskás századdal) rendelt Törökbálint vasútállomáshoz. A 2. szerelvény azonban a Törökbálint környékét végigpásztázó heves géppuskatűz miatt kénytelen volt a nyílt pályán megállni és kirakodni. A kormánycsapatok két ütege is beavatkozott a harcba, mire Bia-Torbágyról előreküldték a 3. szerelvényt is. Az Ostenburg-zászlóalj támogatására előreküldött 5/I. zászlóalj (Bozó tbk.) a Budaörs és Budakeszi közötti térségben vonult fel, a tiszti század pedig déli irányban Nagytétény felé támadt. A karlista ütegek Törökbálint vasúti állomástól északkeletre és északnyugatra mentek állásba, úgyhogy a Bia-Torbágyon csak a királyi vonat maradt vissza a közvetlen kísérettel, testőrökkel és Perler százados csapatával.

Lehár parancsot adott a tatai helyőrségnek, hogy induljon a tűzvonalba, majd a komáromi huszárok géppuskás századát és a győri 4/I. zászlóaljat is előrerendelte. Időközben a már tűzvonalban levő Ostenburg-századok támadásra indultak. A Törökugratót védő kormánycsapatok szárnyán sikerült egy teljes üteget birtokukba keríteni és a biztosító erőket foglyul ejteni. Északkelet felől a polgári ruhát, tányérsapkát és nemzetiszínű karszalagot viselő főiskolás alakulatok vonultak föl. Mivel ezen az oldalon csak egy sebtében összeállított karlista szakasz állt rendelkezésre, ennek megerősítésére a Budaörs felé támadó csoportból egy századot kellett kikülöníteni. A főiskolás irreguláris csapatok támadását Ostenburg visszaverte, egy részüket elfogta, a királyi tüzérség pedig kartácscsal lőtt fölējük. Tehát nem megsemmisítő, hanem csak riasztó szándékkal. Ennek hatására a főiskolások vissza is vonultak — s a hátrálás részben rendetlen futássá változott. Az Ostenburg-csendőrök és a többi királyi csapatok körében olyan hír járta, hogy Budapesten kommunista forradalom tört ki, ezért az elfogott egyetemi hallgatókat eleinte szovjet sapkás proletároknak hitték. Amint azonban beszélgetni kezdtek velük, kiderült a tévedés: a kormányzó küldte őket a király csapatai ellen.

Budaörsöt az Ostenburg-csendőrök elfoglalták, Toókos őrnagyot pedig az ottani vasútállomáson elfogták. Than altábornagnak is csak az utolsó pillanatban sikerült elmenekülnie. Shvoy ezredes csoportjának összeköttetése a többi kormánycsapattal megszakadt és elszigetelten védekezett a Törökugratón. Az Ostenburg-csapatoknak szabad útjuk volt Kelenföldig, amelyet Rainprecht ezredes egy-egy lövész- és géppuskás századdal tartott. A ceglédi 2/III. zászlóaljból (két lövész- és egy géppuskás század), valamint a jászberényi századból Uhlig ezredes parancsnoksága alatt egy másik csoport alakult, amelyet Than altábornagy Budaörs visszafoglalására rendelt. A ceglédiek támadása 9 órakor indult meg, de nyomban meg is torpant, sőt az őket visszaverő Ostenburg-csendőrök 10 órakor már 1500 méterre közelítették meg a Kelenföldi-pályaudvart. 13—14 óra között az Uhlig-csoport az Os-

tenburg-csendőrök ellen szuronyrohamra indult, amely eredménytelenül végződött, mire Than altábornagy a Rainprecht-csoportot is segítségére rendelte. A kormánycsapatoknak 15—16 óra között sikerült visszafoglalni Budaörsöt és helyreállítani az összeköttetést a Shvoy-csoporttal, mivel Ostenburg csapatai harc nélkül hátráltak Törökbálintra.³⁴

A kormánycsapatok déli csoportjának tartalékát Luby őrnagy irreguláris csoportja képezte, amely 10 órakor egy-egy vidékről érkezett gyalog- és géppuskás századdal erősödött meg, 12 órakor pedig a tűzvonalban volt már a Valerián őrnagy parancsnoksága alatt álló budapesti huszárszázad és az önálló tüzérosztály 2. ütege is.³⁵

Az északi (Kruchyna) csoportot támadás nem is érte, ennek dacára, amikor a 4. kenyérmezei kerékpáros zászlóalj beérkezett Óbudára, a piliscsabai alagúthoz kirendelt őrség az alagutat eltorlaszolta és ezzel Esztergom felé lehetetlenné tette a vasúti forgalmat. Ez azt jelentette, hogy nem bíztak az esztergomi 3. kerékpáros zászlóaljban és attól tartottak, hogy a királyi csapatok balszárnyán felvonul Buda ellen. Amikor azonban Rakovszky délben közölte Bethlennel, hogy a kormánycsapatok tüzérsége (konkrétan az 1/2. és 1/3. üteg) a királyi csapatok kezébe került, az északi csoportból egy hegyi üteget a déli csoporthoz dobtak át.

Katonai szakértők véleménye szerint a királyi csapatoknak nem a Kelenföldi-pályaudvar elfoglalását kellett volna erőltetniük, hanem az 5/I. és 4/I. zászlóaljjal Farkasréten és Hűvösvölgyön keresztül előnyomulni a Vár felé, amelyet rövid utcai harcok árán birtokba vehettek volna. (Farkasrét és Hűvösvölgy tájékán az összeütközés kezdetén nem is álltak még kormánycsapatok.) Ferenczy György ezredes, a 4/I. zászlóalj parancsnoka még elfogott Budakeszinél egy főiskolás járőrt, de az irreguláris csapatok üldözését senki sem folytatta.³⁶ Ostenburg azonban a Kelenföldön gyülekező kormánycsapatokkal akart összeköttetést teremteni, mert a király környezete abban a hiszemben volt, hogy csatlakozni fognak hozzájuk.

A budapesti kormány egy része — Karl Werkmann szerint — hajlandó lett volna átadni a hatalmat a királynak, ha garantálni tudja, hogy a restaurációnak nem lesznek külpolitikai következményei, többsége azonban a fegyveres ellenállás mellett döntött. Nagy Pál a vasárnapi minisztertanácson azt jelentette, hogy már elég csapat áll Budaörsnél, a katonák azonban nem akarják fegyverüket használni, csak a tüzerek adnak le egy-egy lövést. A kormány biztosra vette a karlista csapatoknak Budapestre történő bevonulását, ezért Bethlen és Bánffy megállapodtak abban, hogy Bethlen bevárja őket a Miniszterelnökségen, Bánffy pedig a legutolsó percben a francia követségre megy. Így akarták biztosítani, hogy a karlisták bevonulása után egyikük szabadon maradjon és cselekvőképes legyen arra az esetre, ha külügyi bo-

³⁴ IV. Károly 52. o.; *Somogyi*: I. m. 107–108. o.

³⁵ IV. Károly 52. o.

³⁶ Ferenczyt illetően lásd *Folkusházy—Bengyel*: I. m. 95. o.

nyodalmak keletkeznek. Fouchet francia főmegbízott, akit a karlista források Habsburg-pártinak tartanak, nagyon készségesen vállalta, hogy Bánffy-nak szükség esetén menedéket nyújt, sőt Hohler angol főmegbízott is ugyanezt önként fölajánlotta. Bánffy a továbbiakban azt írja, hogy Budapesten az ágyúlövéseket hallani lehetett. „Délután kiújult az ágyúzás, aztán újra megszűnt. Minden pillanatban várhattuk, hogy megjelenik valahol Farkasrét felől, vagy Gellért alatt Lehárék homlok-csapata és utánuk — persze mosolyogva, mint mindig — Károly Király. Erre vallott, hogy a Dísz-tér sarkánál és a Hunyadi János út mentén is nevetgélő uracsok várták. Ők akarták elsőül üdvözölni.”³⁷

IV. Károly, amikor Bia-Torbágyon az első hátrakísért és kihallgatott hadifoglyoktól arról a híresztelésről értesült, hogy ő osztrák és cseh csapatokkal támad Budapest ellen, Hegedüs altábornagyot csapatai főparancsnokául nevezte ki és egyúttal utasította, hogy menjen át hadikövetként Kelenföldre, informálja a kormánycsapatok tisztjeit a valóságról és szólítsa fel őket a csatlakozásra. Hegedüs altábornagy egy mozdonyon be is futott Kelenföldre, itt azonban csak báró Than altábornaggal és szűkebb törzsével tárgyalt, míg a csapatokkal való érintkezést meg sem kísérelte. Than természetesen azt válaszolta, hogy ez olyan kérdés, amely Nagy Pál gyalogsági tábornokra, mint főparancsnokra tartozik. Reggel 9 órakor Hegedüs telefonon felhívta Nagy Pált, akinek tudtára adta, hogy a király 8 zászlóaljjal és 6 üteggel közeledik Budapest felé, ezért szüntessék be az ellenállást és nyissanak a királynak szabad utat. Nagy Pál erre azt felelte, hogy neki meg 28 zászlóalj áll rendelkezésére és nem engedheti meg, hogy az Ostenburg-csapatok bevonuljanak a fővárosba, mert ez az ország katasztrófájával járna. Azon célból, hogy a király tájékozódást szerezzen a tényleges helyzetről, azt javasolta, hogy vagy maga a király utazzon Budapestre — természetesen fegyveres kíséret nélkül —, vagy pedig Hegedüs folytassa útját a Várba, Hegedüs az utóbbi megoldást választotta, amiért a karlista források szemrehányást is tesznek neki azzal, hogy erre külön felhatalmazást nem kapott és nem is kért. Hegedüs a Várban Horthy kormányzóval beszélt, aki Zadravec tábori püspök tanúsága szerint először neheztelt rá, amiért a királyhoz csatlakozott, meghallgatása után pedig azt jelentette ki, hogy Hegedüs helyében ő sem cselekedett volna másképpen. Hegedüs Horthytól a Sándor-palotába ment, ahol Bethlen miniszterelnök és Bánffy külügyminiszter fogadta, Hohler angol követ társaságában. Hegedüsnek tudomására adták: az antantkövetek kormányaik megbízásából kijelentették, hogy a királyt sohasem fogják elismerni törvényes uralkodónak. Hogyha IV. Károly Magyarországon átveszi a hatalmat, ezt a kisantant casus bellinek fogja tekinteni, és a csehek Budapestet egy hét múlva megszállják. Ezért a magyar kormánynak az a véleménye, hogy a legfőbb hatalom átadásáról a jelen időben nem lehet szó. Ellenben a polgárháború megakadályozása végett kérik a királyt, járuljon hozzá az ellenségeskedések köl-

³⁷ Bánffy: I. m. 97—101. o.

csönös megszüntetéséhez és küldje egy meghatalmazottját tájékozódás végett Budapestre.

Hegedüs kérdést intézett Hohlerhez, hogy a nagyatalmak voltaképpen miért ellenzik a Habsburgok visszatérését, mire azt a választ kapta: azért, mert a Habsburg-restauráció okvetlenül közép-európai háborúhoz vezetne, amit mindenképpen meg akarnak akadályozni.

Mialatt Hegedüs a Miniszterelnökségen tartózkodott, Horthy és Nagy Pál — a titkos kiadvány tanúsága szerint pontosan 10 óra 40 perckor — kiment a Károly-laktanyába, majd a Budaörsről keletre álló csapatokhoz azon célból, hogy nekik beszédet tartson, ami „rájuk jó hatással volt”.

Hegedüs Bia-Torbágyra visszatérve először a király tanácsadói előtt számolt be budapesti küldetésének eredményéről. Utóbbiak kétségbe vonták a kapott információik hitelességét, úgy vélekedtek, hogy a Horthy-kormányzat ugyanazt a kétszínű játékot űzi, mint húsvétkor. Hegedüs 14 órakor jelentkezett a királynál, akivel közölte, hogy a budapesti kormány a fővárosban a helyzet ura, a Vár erősen meg van szállva és a Kelenföldi-pályaudvart két feltétlenül kormányhű gyalogezred tartja. Ezért javasolja, hogy a fegyveres harcot szüntessék be, mert a helyzet kilátástalan. Egyben kérte fölmentését a főparancsnokság alól azzal az indoklással, hogy mindkét fia a másik oldalon harcol.³⁸

Lehár a kezdeti sikerek alapján táviratban arról tájékoztatta Biffi Ferenc tábornok székesfehérvári körletparancsnokot, hogy az ellenfélnek a Kelenföld előtti állásokba vitt tüzérsége teljes egészében a királyi csapatok kezébe került. Ugyanakkor — a király parancsára hivatkozva — felszólítja, hogy szolgálatait bocsássa a király rendelkezésére, a parancs vételét pedig Torbágyra táviratilag nyugtázza. Biffi tábornok vezérkari főnöke nem adott Torbágyra választ, de a felszólítás szövegét közölte Nagy Pállal. A kormánycsapatok főparancsnoka először hallgatott, s csak a lövöldözés megszűnte után (kb. 16 óra tájban) közölte a székesfehérvári körletparancsnokkal, hogy a kormánycsapatok Budaörs vasútállomás—Törökugrató, attól északra pedig Budakeszi—Pilisvörösvár vonalában állnak, Budapesten teljes a nyugalom, a körletparancsnok és csapatai kizárólag a kormányzó parancsait teljesítik.³⁹

A királyi csapatok Érd irányába csak felderítő járórt küldtek, amiből viszont az a tévhír keletkezett, hogy a karlisták Érd felé kanyarodtak. Hogy ez nem volt igaz, abból is kiderült, hogy a Nagykanizsáról Budára rendelt kormányhű 6/I. zászlóalj 17 órakor zavartalanul elérte Nagytétényt, ahol Nagy Páltól azt az utasítást kapta, hogy meneteljen Diósdra és ott éjjelezen.

17 óra 45 perckor megeredt az eső, amely hamarosan viharrá változott.

³⁸ Iratok az ellenforradalom történetéhez. II., Budapest, 1956. 235. o.; *Aladár von Borovicsényi*: *Der König und sein Reichsverweser*. München, 1923. 301—304. o.; *Somogyi*: I. m. 37—38. o.; IV. Károly 51—52. o.; *Folkusházy—Bengyel*: I. m. 80. o.

³⁹ HL. VKF. 38/3244.

Shvoy ezredes a kormánycsapatok képviselőjében 15 óra 30 perckor elindult Osteburghoz, hogy vele az ideiglenes tűzszünet és a két fél csapatai által elfoglalandó demarkációs vonal ügyében tárgyaljon. A Törökbálint és Budaörs közötti vasúti őrháznál találkoztak, amit Osteburg Torbágyra telefonon jelentett. Időközben Budapest felől ugyanoda érkezett Gosset angol ezredes két angol és három amerikai tiszttel, akik Osteburgot félrehívták és vele külön megbeszélést folytattak. Osteburg azt az utasítást kapta Bia-Torbágyról, hogy Shvoyjal együtt folytassa útját a 17. sz. vasúti őrházig, mert a király is akar vele beszélni. Shvoy és Osteburg ezután mozdonyon indultak Bia-Torbágy felé, Törökbálinton fölszállt hozzájuk a király által tábornokká kinevezett Bozó ezredes is. A 17. sz. őrháznál már ott találták a királyt, Andrássy, gróf Somssichot és Hegedüs altábornagyot. Az itt lezajlott megbeszélések azzal a megegyezéssel zárultak, hogy a fegyverszüneti tárgyalások a királyi csapatok vonala mögött a Törökbálint község határában levő Csiki-majorban másnap reggel 8 órakor kezdődnek. Ezután Hegedüs altábornagy és Shvoy ezredes megállapították a demarkációs vonalat, amely Kozma Miklós feljegyzései szerint Budakeszítől délre, a 218-as és 205-ös magaslaton, a Csiki-pusztán, Törökbálint vasúti megállón és a 182-es magaslaton vonult keresztül.⁴⁰

Hegedüs altábornagy — akit a királypuccs likvidálása után gyorsan nyugdíjaztak — utólag azt a vallomást tette, hogy bár a Törökugrató ebben az időpontban a Bozó-féle csapatok birtokában volt, ezt a magaslatot Shvoy ezredessel egyetértőleg Horthy csapatainak engedte át, úgyhogy nemcsak a Bozó-csoport, hanem Osteburg jobbszárnya is visszavonulásra kényszerült. Eszerint Hegedüs készakarva úgy állapította meg a demarkációs vonalat, hogy saját csapatai kerüljenek hátrányosabb helyzetbe.⁴¹

Nagy Pál gyalogsági tábornok a nap folyamán öt zászlóaljat és két üteget rendelt a pécsi körlet területéről a királyi csapatok ellen, amelyeket a Gömbös-féle terminológia lázadóknak nevezett. Helyőrségi szolgálatra négy zászlóalj egy-egy százada, az aknavető század és egy üteg maradt vissza, tehát a szerbektől nemrég visszaszerzett Baranya gyakorlatilag védtelenül maradt. Pedig abból, hogy a szerbek beszüntették a vasúti forgalmat, tudni lehetett, hogy további katonai intézkedésekre készülnek. Ezért a pécsi körletparancsnokság azt javasolta, hogy a jugoszlávok által korábban kiürített területen állítsák föl az 1898—1900-as évfolyamokból a VII. tartalékegységet. Ezt a Honvédelmi Minisztérium el is rendelte. Este 20 órakor a pécsi körletparancsnokság vezérkari főnöke (Erreth Aladár ezredes) hughes-on jelentette a Honvédelmi Minisztériumnak, hogy az új alakulatot nem tudja fel-

⁴⁰ *Folkusházy—Bengyel*: I. m. 91. o.

⁴¹ *Somogyi*: I. m. 38. o. — HL, VKF. 39/3246. sz. irat szerint a budai hídfő csapatainak elhelyezkedése a következő volt: *Eszaki csoport*: 4. kerékpáros zászlóalj és utászszakasz Soly-mártól nyugatra és északnyugatra, öt század Várhegy—Farkashegy—Jánoshegy—Nagysvábhegy vonalában, egy zászlóalj a Farkasréti temetőnél. *Déli csoport*: *Luby* őrnagy egy századdal a Lőnhegyen, Uhlig ezds. Budáörstől nyugatra, Shvoy ezredes Törökugratónál kisebb csoportjával, Rainprecht ezredes 2 századdal a budaörsi vasútállomásnál, tartalék Kakukk-hegyen, Kelenföldi laktanyában és Kelenföldi-pályaudvaron kb. öt század.

állítani a rejtett hadianyag igénybevétele nélkül. Már pedig, ha az igényelt csapatokat Budapestre küldték, akkor a tartalékezred felállítására feltétlenül szükség lesz. Budapestről a rejtett hadianyag igénybevétele letiltották azzal, hogy a kormánycsapatok helyzete javulóban van, a katonai szállítmányok pontosan beérkeznek Budapestre, és a már útbaindított csapatokon kívül újakra nem lesz szükség. Erreth ezredes ekkor azt válaszolta, hogy ha további csapatok útbaindítása fölösleges, akkor a tervezett behívásoktól is el kellene tekinteni.⁴²

A fenti táviratváltáskor Nagy Pál gyalogsági tábornok csoportja a következő hadrendet mutathatta ki:

ÉSZAKI CSOPORT (Kruchyna tábornok):

4. kerékpáros zászlóalj, 10/III. zászlóalj Szegedről útban, 5/2. üteg kirakodóban.

DÉLI CSOPORT (Than altábornagy):

Shvoy ezredes: 1/III. zászlóalj, 2. ezred két százada, műegyetemi század (40 puska).

Uhlig ezredes: 2. ezred másfél százada, 1. ezred egy százada, 14/I. zászlóalj Egerből, rendőr tartalékszázad (300 puska).

Gyulay alezredes: rendőr tartalékszázad (60 puska), egyetemi század (100 puska), 1/1. és 1/2. üteg 2—2 löveggel.

Rainprecht ezredes: 2/1. század, Bánát század (100 puska — a Kettős Kereszt Vérszövetség állította ki), két rendőr tartalékszázad (280, illetve 30 puska).

Tartalék (Tóth ezredes): 14/II. zászlóalj Gyöngyösről, két utászszázad, nyíregyházi zászlóalj, rendőrtartalék I. csoport 2. százada (70 puska), 9 cm-es budapesti üteg.

DIÓSDI CSOPORT (Pirkner ezredes): 6/I. zászlóalj Nagykanizsáról, 4/III. zászlóalj Veszprémből és 6/3. üteg Debrecenből.

BUDAPESTI JÓZSEFVÁROSI-PÁLYAUDVARRA IRÁNYÍTOTT CSOPORT (Horváth Imre ezredes):

7/I. zászlóalj Kaposvárról, 8/III. zászlóalj és 4/1. üteg Pécsről.

SZÉKESFEHÉRVÁRI CSOPORT (Biffli, majd Maxon tábornok):

Pécsi 8/II., 7/III. zászlóalj és a 4/2. üteg, valamint két közelebből meg nem jelölt zászlóalj. Feladata: Bicske vagy Kisbér felé előnyomulni.

HAJMÁSKÉRI CSOPORT (Lorx Viktor tábornok).⁴³

Feladata nyilván a szombathelyi vasútvonal szemmel tartása.

Október 24

A Horthy-csapatok október 24-én 6 órakor megkezdték a királyi csapatok állásainak megkerülését. Egyszerűen megszegették az előző napi ideiglenes fegyverszüneti egyezményt. Ezt a titkos kiadvány azzal in-

⁴² HL. VKF. 39. doboz, szám nélkül.

⁴³ HL. VKF. 39/3248. és 3253. sz. — Maxon egyik közelebből meg nem jelölt zászlóalja a 8/I. zászlóaljjal azonosítható, ide tartozott egy lovas félszázad is. Hajmáskéren volt a 2. kerékpáros zászlóalj és két üteg. A 3253. sz. helyzetjelentés szerint egy hajmáskéri (harmadik?) üteg okt. 24-én reggel fél hat órakor érkezett Nagytéténybe, a 12/I. zászlóalj pedig reggel 5 óra után futott be Budapestre. A rendőrtartalékok alatt főleg csendőr tartalékszázadok értendők.

dokolja, hogy „Shvoy ezredes nem volt feljogosítva ily tárgyalások kezdeményezésére”, még kevésbé megállapodások megkötésére, de az általa megkötött fegyverszünetet érvényesnek fogadták el azzal a módosítással, hogy az reggel 6 órakor véget ér. Az ugyanakkor kezdődő előnyomulást a 8 órakor meginduló tárgyalásoknak nem szabad befolyásolni. Than tábornok állítólag hajnali 4 óra körül értesítette Ostenburgot, hogy az ideiglenes fegyverszünet reggel 6 óráig érvényes,⁴⁴ mindenesetre elég későn ahhoz, hogy a király vezérkari főnöke idejében hadműveleti ellenintézkedéseket tehessen. Ami pedig Shvoy fegyverszüneti tárgyalásait illeti, ezekről Horthynak és Bethlennek tudomása volt, ami nemcsak azt jelenti, hogy a titkos kiadvány nem tudja elfogadhatóan indokolni a fegyverszünet egyoldalú felmondását, hanem azt is, hogy a szerzők más valakinek (feltehetően Gömbösnek) az utasítására voltak kénytelenek így fogalmazni.

Hivatalos adatokból megállapítható, hogy a király ellen bevetett kormánycsapatok létszáma 8000 fő volt.

Bia-Torbágyon előző este megbeszélést tartottak, amelyen a király jóváhagyásával az a döntés született, hogy a kormánycsapatok támadása esetén ellentámadást indítanak. Ezzel állott összefüggésben a kőszegi 5/III. zászlóaljnak, a komáromi 2. huszárezred géppuskás századának és a tatai helyőrségnek tűzvonalba rendelése. Ez azonban nem változtatott a kormánycsapatok számbeli túlerején.

24-én reggel 8 órakor, amikor Horthy és IV. Károly megbízottai (Kánya Kálmán rk. követ és meghatalmazott miniszter, illetve Gratz Gusztáv és Lehár tábornok) a törökbálinti Csiki-majorban találkoztak, a manőverek már javában folytak. A kormányzó megbízottai követelték, hogy az összes királyhoz csatlakozott csapatok tegyék le a fegyvert és szolgáltatassák ki az összes hadianyagot. Ennek fejében a puccs összes részvevőinek általános amnesztiát helyeztek kilátásba, kivéve a vezetőket, akiket bíróság elé akartak állítani. A királytól azt követelték, hogy köszönjön le a trónról (az eckartsauai nyilatkozat nem volt kifejezett lemondás és amellet közjogilag is érvénytelen volt), ennek fejében ígéretet tettek a király személyi biztonságának garantálására azzal, hogy későbbi tartózkodási helyéről a magyar kormány fog gondoskodni a nagyhatalmak követeivel egyetértőleg Lehár és Gratz viszont azt követelték, hogy a budapesti kormány lépjen vissza és a hatalmat a király kezébe tegye le. A tárgyalások azzal fejeződtek be, hogy Gratz és Lehár kijelentették: a budapesti kormány álláspontjáról beszámolnak a királynak és válaszát a budapesti kormánnyal közölni fogják.

A tárgyalások közben a kormánycsapatok tüzésége már lőtte a királyi csapatok állásait, majd felvonult a gyalogságuk is. Gratz és Lehár szerelvénye 10 órakor érkezett vissza Bia-Torbágyra, amikor a tüzéségi és gyalogsági tűz már javában folyt, sőt az ottani vasútállomáson veszteglő királyi vonatot is találat érte. Lehár és Ostenburg azt kívánták a királytól, hogy az előző esti megbeszélésnek megfelelően ren-

⁴⁴ *Folkusházy—Bengyel*: I. m. 93., 98. o.

delje el az ellentámadást. A támadó élt az Ostenburg-csapatok képeztek volna, második vonalban megerősítve az 5/I. soproni és 4/I. győri zászlóaljjal. A király azonban azzal az indoklással, hogy polgárháborút nem kíván, elrendelte a csapatok visszavonulását Bánhidára. Boroviczény arra kérte a királyi párt, hogy a különvonatot azonnal indítsák Bicskére, mert Horthy tüzérsége már Bia-Torbágyot lövi, habár tudják, hogy ott a király. Ez meg is történt úgy, hogy Lehár és Gratz megérkeztétől a királyi vonat indulásáig mindössze öt perc telt el. Az Ostenburg-csapatok maradványai, kb. két század és a tüzérség — az 5/I. és 4/I. zászlóalj által fedezve — már erős ágyútűzben rakodtak be.

A karlista csapatok 15 órakor érkeztek Tatára, ahol megtudták, hogy a Komáromba vezető sineket felszedték, és Komáromot Héjjas főhadnagy felkelő csoportja megszállva tartja.⁴⁵ A még rendelkezésre álló, Kisbéren át Pápára vezető vasútvonal gyenge fölépítménye nem bírta volna el a nehéz vasúti szerelvényeket, a Nyugat-Magyarországra vezető útvonal el volt zárva!⁴⁶ A király maga adott parancsot Lehárnak és Ostenburgnak, hogy polgári ruhában meneküljenek, mivel számolt azzal, hogy fogságba esésük esetén e két tisztjének agyonlövésével fenyegetik meg, ha a lemondó nyilatkozatot nem írja alá. Lehárnak sikerült is eljutnia Bécsbe, Ostenburgot azonban a kormánycsapatok egyik csendőrzárőre Baj községben hamarosan elfogta.

A nap délelőttjén a győri helyőrség tisztí küldöttsége jelentkezett a királynál, tudtára adva, hogy a győri helyőrség tisztikara gyűlést tartott és azon határozataik kimondotta, hogy a királynak tett eskü alól fölmentésüket fogják kérni. Ezt azzal indokolták: ők abban a hitben tették le az esküt, hogy a király az antant hozzájárulásával és a kormányzó tudtával tért vissza az országba. Hasonló akciót indítottak a komáromi helyőrségben is.

A Fehér Könyv ama megállapítása, hogy a Pápa felé vezető vasútvonalon a parasztek fölszedték a sineket, nem felel meg a valóságnak. A titkos kiadvány sem regisztrálja, ellenben ebből tudjuk, hogy a Bicske—Székesfehérvár vasúti vonalon a körletparancsnokság utászszakaszt küldött ki Lovasberényre a sinek fölszedésére. Almásfüzitőnél a sineket Szivós-Waldvogel ezredes parancsára a 3. kerékpáros zászlóalj árkászosztaga szakította meg. Az említett zászlóalj Tokodnál állott, de mivel Párkány felől gyanús mozgolódást észleltek, a 3. kerékpáros zászlóalj egy századot Nyergesújfalun és egy rajt Tokodon visszahagyva Esztergomba visszatért.⁴⁷

A kormánycsapatok bekerítő műveletinek legelső eredménye gyanánt Csiki-pusztánál egy Ostenburg-századot elfogtak, majd Törökbálintnál egy másik Ostenburg-század tette le a fegyvert. Idlhofnál egy befészkelte karlista csoportot rövid gyalogsági tűz után visszavetettek. Törökbálinton az Ostenburg tisztí század megtagadta a kapitúá-

⁴⁵ Héjjas október 23-ra virradó éjszaka Pándorfaluból egy szerelvénnel elindult hazafelé. Október 23-án délelőtt érkezett Győrbe, s innen Komárom felé folytatta útját. — *Somogyi*: I. m. 200. o.; HL. VKF. 39/3244. sz.; Prónay III. 171—172. o.

⁴⁶ *Boroviczény*: I. m. 312. o.; *Somogyi* I. m. 110. o. (Ostenburg vallomása).

⁴⁷ *Folkusházy—Bengyel*: I. m. 98. o.

ciót és nyugat felé igyekezett áttörni. 13 órakor a kormánycsapatok Kruchyna és Than csoportja a Telki—Páty—Bia nyugati széle által jelölt vonalat érte el. Bia-Torbágyról öt vonatszerelvény robogott ki Komárom irányába, ezek közül kettő az utolsó pillanatban, egy üteg pedig, amely a berakodást az utolsó percekig mintaszerűen fedezte, gyalog menetben vonult el nyugat felé. A piliscsabai alagútnál levő torlaszt délben eltávolították, a 4. kerékpáros zászlóalj pedig Pilisvörösvárról elindult Perbál felé. Egy fogatolt különítmény Tárnokról Sós-kúton át indult Biára, egy autós különítmény pedig parancsot kapott, hogy a Váli-patak mentén Alesut-Bicskén át Balla felé tüntessen. A menetkész debreceni és szegedi csendőr tartalékszázadnak és két miskolci ütegnak parancsot küldtek, hogy ne induljanak el, mert Budapesten már nincsen szükség rájuk. Wulff Olaf Richard sorhajókapitány parancsot kapott, hogy a „Szeged” dunai őrnaszádon induljon Komáromba, illetve Győrbe, hogy az ottani csapatokat megerősítve megakadályozza Ostenburgék visszavonulását nyugat felé. E parancs végrehajtását azonban 18 órakor már eltekintettek.⁴⁸

Than tábornok csoportja 4 zászlóaljjal és 2 üteggel üldözte a Torbágy irányában visszavonuló „lázdókat”. 13 órakor az üldözést meg kellett szakítani, mert a királyi csapatok lefegyverzése egy időre leköttötte az erőket.⁴⁹ Az 5/I. zászlóalj Bia-Torbágyról visszavonulva Bicskén gyülekezett, ahol a budapesti huszárszázad lefegyverezte. A nyugat-magyarországi 3/1. és 3/2. üteg fedezte — Törökbálint irányában felvonulva — a visszavonulást, amikor a kormány tűzéréségétől telitalálatot is kapott. A 3/1. üteg felét Torbágnál elfogták, másik fele és a 3/2. üteg gyalog menetben ért Tatára, ahonnan az 5/I. zászlóaljjal együtt vasúton szállították vissza előbbi, nyugat-magyarországi elhelyezési körletükbe.

A győri 4/I. zászlóalj a biai hegyek tájékán állott és 24-én délelőtt — fölvéve az összeköttetést a kormánycsapatokkal — megadta magát. A zászlóalj az éjszakát Budakeszin töltötte, majd Győrbe irányították. A győri 2/1. és 2/2. üteg, amelyek a Budaörs körüli harcokban részt vettek, 24-én gyalog menetben vonultak vissza, de Tatát csak másnap érték el, ahonnan szintén Győrbe tértek vissza.

A 2. huszárezred géppuskás századát Páty községben fogták el, majd visszairányították Komáromba. A 3/I. tatai zászlóalj Biánál adta meg magát és szintén állomáshelyére tért vissza. Parancsnoka állandóan fönntartotta az összeköttetést a székesfehérvári körlettel⁵⁰ és csapatának bevetésére nem is került sor. A királyi csapatok megerősítésére Törökbálintra rendelt 5/III. kőszegi zászlóalj Szombathelyről ugyan vonaton elindult, de amikor Győrben értesült róla, hogy a puccs már összeomlott, ismét visszatért Kőszegre.

⁴⁸ HL. VKF. 39/3259—3261, 3263. sz. és egy számnélküli helyzetjelentés 1921. október 24-én 10 óra 30-kor, amely szerint „Győr és Komárom a mienk, Szombathely ingadozik.”

⁴⁹ Az elővédet Shvoy ezredes, a főcsapatot Uhlig ezredes csoportja képezte; a jobb oszlop Tóth ezredes parancsnoksága alatt nyomult Pátyra, tartalékban a 14/II. és 11/I. zj. Ugyanakkor a Kruchyna-csoport Solymár—Budakeszi felől vonult Telkire. (Elővéd: műegyetemi félzászlóalj, főcsapat: 10/III. zj., 5/2. kecskeméti üteg. Kósa őrnagy félzászlóaljának egy százada, tartalék: Hoffmann-csoport).

⁵⁰ *Folkusházy—Bengyel*: I. m. 126—127. o.

A kormánycsapatok vesztesége halottakban 12, a karlistáké pedig 7 fő volt, utóbbiak közül 5 az Ostenburg-zászlóaljából, 2 pedig a 3. tüzérosztályból. A fenti forrás azonban azt is megjegyzi, hogy a karlisták valójában több halottat vesztek, amelyeket nem tudtak számba venni. A kormánycsapatok közül a legnagyobb veszteséget (5 halott) az egyetemi zászlóalj szenvedte. Kozma Miklós feljegyzéseiben dicsérőleg nyilatkozik a főiskolás századok és az egi 14/I. zászlóalj magatartásáról, de a többi kormánycsapattal nincs megelégedve. A kormánycsapatok számos tisztje — főleg a törzstisztek — Károly királlyal rokonszenvezett és sajnálkozott amiatt, hogy a puccs nem sikerült.⁵¹ Mindkét harcoló fél sebesültjeinek száma összesen 62 fő volt. Hogy nagyobb veszteségekre nem került sor, annak köszönhető, hogy a csapatok — gyakran tisztjeik utasítására — inkább a levegőbe, mint élő célpontokra lőttek, s a király nem akarta, hogy az összecsapás szabályos csatává fejlődjék.

Prónay, értesülve arról, hogy a királyi csapatok helyzetében kedvezőtlen fordulat állott be, parancsot adott Ranzenbergnek, hogy zászlóaljával október 25-re virradó éjjel üssön rajta Szombathelyen és szabádjtsa ki Guillaume tábornokot és a többi letartóztatott kormányzóhú tisztet a királyi csapatok fogságából. A feladat megkönnyítésére a Ranzenberger-zászlóalj felkelőkhöz állt részlegeit vissza akarta öltöztetni csendőrruhába. E célból Takácsy százados lovasszázadát Oladról, Taby Árpád főhadnagy századát Nagyszentmihályról Toronyon át, Molnár Endre főhadnagy századát pedig Németújvárról Körmenten át irányította volna Szombathelyre. Ugyancsak Körmentről indult volna a Ranzenberger-zászlóalj is Szombathelyre. Időközben azonban a szombathelyi helyőrség a MTI által leadott hírek révén értesülve a budai eseményekről, maga bocsátotta szabadon Guillaume és Artner tábornokot, akik 17 órakor ismét elfoglalták előbbi beosztásukat. Guillaume telefonon értesítette Prónayt, hogy Szombathely ismét a kormányzó kezében van és ezért az általa jelzett fegyveres akcióra már nincs is szükség. Prónay erre a Ranzenberger-zászlóalj segítségére rendelt felkelő csoportokat vissza is rendelte.⁵²

A királyi pár Tatára beérve az ottani Esterházy-kastélyban szállott meg. A tizennégytagú testőrség a grófi vadászokkal és egy csendőrosztaggal egészült ki. A csapatok viszont szökdösni kezdtek. Hegedüs altábornagy parancsot adott ki, hogy a kormánycsapatokkal szemben szüntessék be az ellenségeskedést, a csapatok pedig a pályaudvaron gyülekezzenek. Komáromból de Pottere ezredes jelentette, hogy cseh-szlovák részről feltűnő nyugtalanság tapasztalható, lehetséges, hogy támadási szándékuk van. Hegedüs ekkor az Ostenburg-zászlóaljnak a pályaudvaron már együtt levő fél géppuskás századát Komárom védelmének megerősítésére küldte, Siménfalvy ezredes pedig engedélyt kért és kapott Hegedüstől, hogy a Honvédelmi Minisztériummal fölve-

⁵¹ Az adatokat a Feltámadás legfelsőbb vezetésének az Ostenburg-zászlóaljba beépített bizalmi emberétől szerezte.

⁵² Prónay III. 155. o.

gye a hughes-összeköttetést. 15 órakor helyzetjelentést tett Röder Vilmos ezredesnek, akitől azt az utasítást kapta, hogy tartsa együtt a királyhoz csatlakozott csapatokat, vegye át fölöttük a parancsnokságot, a fegyvereket pedig megbízható tisztek őrizete alatt gyűjtse össze. Ahhoz, hogy Siménfalvy a csapatokkal rendelkezék, Hegedüs kifejezetten hozzájárult. Este Horthy parancsott adott Sifénfalvynak, hogy személyes felelősség terhe alatt gondoskodjék a királyi pár életének biztonságáról és azt az uralkodónak is jelentse.⁵³

Az első reguláris kormánycsapat — a 8/III. zászlóalj fél százada — október 25-re virradó éjjel 2 órakor, az esztergomi 3. kerékpáros zászlóalj árkászosztága pedig hajnalban érkezett meg Tatára és vette át a királyi pár és tanácsadóinak védőőrizetét. Ezt megelőzően történt, hogy Kőváry Ottó főhadnagy 18 tagú polgári ruhás autós osztága a kastélyba hatolt, megkezdte az őrség lefegyverzését, miközben kijelentették, hogy szándékuk a királyi párt láb alól eltenni. Amint Siménfalvy erről jelentést kapott, a különítményt (ébredők, főiskolások és a kecskeméti Héjjas-felkelők) egy csendőrosztaggal lefegyvereztette és visszaküldte Budapestre. Prónay szerint a királygyilkossági kísérlet felbujtói Gömbös Gyula, Toókos Gyula, Görgey György és Görgey József voltak. Utóbb sem Kőváry főhadnagy, sem a közvetve exponált Rátz Kálmán sem voltak hajlandók magukra vállalni a gyilkossági kísérlet ódiáját.⁵⁴ A Folkusházy—Bengyel-féle kiadványból azt tudjuk meg, hogy a Kőváry-féle, egyetemi hallgatókból álló osztag Rátz Kálmán százados autós különítményéhez tartozott, amelyet Piliscsabán és Dorogon át azért küldtek a „lázadók” hátába, hogy nyugat fel vezető összeköttetéseiket elvágja és a Héjjas-felkelőkkel fölvegye a kapcsolatot. Kőváry főhadnagyot utasították (de hát pontosan ki? — a Szerző), hogy kis autós különítményével induljon Tatára az Esterházy-kastélyba és ott Siménfalvy ezredesnél jelentkezék. Siménfalvy nem tartózkodott a kastélyban, mire az ott talált Ostenburg-tiszteket lefegyverezték abban a hiszemben, hogy azok még mindig a király pártján állnak. A csendőrosztag közbelépése után „a helyzet tisztázódott” és az autós különítmény Siménfalvy ezredes parancsnoksága alá került.⁵⁵

*

Az események leírásából kiderül, hogy a második királypuccs katonailag három nap alatt összeomlott. Sopronban ugyan még október 25-én is helyén volt az Ostenburg-őrség, de Prónay alezredes e napon 19 órakor 400 Budaházy-felkelővel bevonult a városba és a soproni Ostenburg-századot lefegyverezte. Köller György ezredest pedig letartóztatta. Utóbbi azonban szabadon engedték, mivel a soproni antant-

⁵³ HL. VKF. 39/3261. 37. sorsz. — Horthy parancsát Röder ezredes október 24-én 19 óra 40 perckor hugheson, 20 órakor pedig telefonon is közölte Siménfalvyval. (Somogyi: I. m. 39. o. — Hegedüs altábornagy vallomása.)

⁵⁴ HL. VKF. 39/3261. 26. sz., 3263., 3279., 3298. sz.; Prónay III. 200. o. (Görgey József százados 1919—1922. között Horthy szárnysegédei közé tartozott.)

⁵⁵ Folkusházy—Bengyel: I. m. 138. o., részletesebb, de nem túl meggyőző magyarázat 143—147. o.

misszió tisztjei körében közkedveltségnek örvendett és a közelgő népszavazásra való tekintettel szükségük is volt rá. A letartóztatott és a budapesti Margit körüti katonai fogházba szállított katonai személyek közt voltak: Horváth és Lőrinczy tábornokok, Ferenczy, Renner, Bozó, Pacor, Fleischmann, Binder, Kurtz ezredesek és Ostenburg őrnagy. (Bozó tábornoki és Ostenburg ezredesi előléptetését a Bethlen-kormány nem ismerte el.)

Héjjas Iván október 25-én reggel felkelőit Komáromba hátrahagyva Tatán parancsokért jelentkezett. Siménfalvy fölszólította, hogy térjen vissza az üresen hagyott nyugat-magyarországi arcvonalszakaszra. Héjjas október 25-én este 1300 fős csoportjával befutott a csornai vasútállomásra. Embereinek egy részét ugyan Pándorfalura küldte tovább, ő maga azonban — Horthy kormányzó állítólagos parancsára hivatkozva — két nap múlva beállított a főszolgabírói hivatalba és az ottani csendőrség megerősítése címén a csornai járásban három évfolyam behívását rendelte el. Budapestről a csornai helyi mozgósítást letiltották, mire Héjjas csapatával átmenetileg visszatért a Lajtabánság Moson megyei részébe.⁵⁶

A Nagy Pál-csoport még nem fejezte be feladatát. A nagykanizsai 6/I. zászlóaljat Bobest Mátyás ezredes parancsnoksága alatt Kelenföldről Vasszécseny—Németpereszteg helyett Pinnyére irányították. Október 27-én a Budaházy-felkelők elhagyták Sopront és helyükbe a 6/I. zászlóalj vonult be a népszavazási területre — rendfenntartás végett. Guillaume tábornok egy kis törzzsel szintén oda települt át, ahol — a körletparancsnokság és főkormánybiztosság megtartása mellett — a magyar kormánynak a Szövetségi Tábornoki Bizottsághoz beosztott képviselőjeként működött.⁵⁷

Ezt követően a Nagy Pál csoportparancsnokság — a velencei egyezmény értelmében — a Lajtabánságból kivonuló felkelő csapatok lefegyverzésében és a háterszágba történő továbbszállításukban működött közre. Ezeket a csapatokat a királypuccs miatt keletkezett csehszlovák és jugoszláv mozgósításra való tekintettel együtt tartották és emiatt nem oszlatták fel és nem szállították fogolytáborokba a királypuccsban részt vett csapatokat sem.⁵⁸ Csak az Ostenburg-zászlóalj (a volt

⁵⁶ OL. K. 26 ME 1387. Nyugat-magyarországi ügyek (A csomón K. 26—1388-as szám volt!).

⁵⁷ HL. VK. 39/3279—3283, 3373, 3407.; HL. HM iratok. 5970/titkos. Eln. D.: OL. K. ME. 26/1387.

⁵⁸ Egy október 25 táján lezajlott bizalmas kormánytanácskozáásra — mint katonai szakértőt — meghívták Röder Vilmos ezredest, hogy az ő véleménye alapján döntenek arról, mozgósítás esetén elő kell venni az antant leszerelő bizottságok elől eltagadott fegyverkészleteket. Bánffy azon kérdésére, hogy a mozgósított és fölfegyverzett magyar hadseregnek milyen kilátásai vannak, Röder azt válaszolta, hogy egy északi és egy déli arcvonalon összesen négy-ötszörös túlerő ellen az adott helyzetben tíz napig, legfeljebb azonban két hétig tudja magát a magyar hadsereg tartani. Röder nyilatkozata után Bánffy azt javasolta, hogy a magyar kormány ne mozgósítson. Ezt utólag azzal indokolta, hogy, amint Prága és Belgrad tudomást szerzett volna a magyarok mozgósításáról, nem vártak volna a hadműveletekkel, hanem kisebb, még hadilétszáma nem emelt csapategységekkel is betörték volna az országba. Tehát a mozgósítás sikere is kétséges volt, a magyar kormány pedig a nagyhatalmak előtt is rontott volna a helyzetén azzal, ha nyilvánosságra kerülne a rejtett fegyverkészletek. A Minisztertanács elfogadta Bánffy álláspontját, aki az elkövetkezendőkért magára vállalta a felelősséget. (Bánfi: I. m. 109—111. o.) Mint a történelmi irodalomból ismeretes, a Bethlen-kormánynak diplomáciai manőverezéssel sikerült az utódállamok fenyegető magatartását lecsillapítani, ehhez hozzátartozott IV. Károlynak az antant részére való kiadatása is.

királyi gárdaezred) tagjait internálták a kenyérmezei fogolytáborba. Jellemző, hogy Nagy Pál gyalogsági tábornok az október 27-i minisztertanácson erősen ellenezte, hogy a puccsistáknak kilátásba helyezett amnesztiát teljes mértékben alkalmazzák az Ostenburg-csendőrzászlóaljra. Hangoztatta, hogy a zászlóalj letartóztatott tisztjei, altisztjei és legénysége még a fogságban is kihívó módon viselkednek, és ezek a tisztek és altisztek amnesztiát nem érdemelnek, mivel nem voltak a puccs „öntudatlan résztvevői”, és nem tekinthetők megtévesztett embereknek. Belitska Sándor honvédelmi miniszter Nagy Pál nézetével azonosította magát. Bethlen miniszterelnök viszont ragaszkodott ahhoz, hogy a „lázadóknak” adott kegyelmet junktimba hozzák a nyugat-magyarországi felkelőknek adott amnesztiával. Ehhez a Minisztertanács hozzájárult.⁵⁹ Később ugyancsak amnesztiával zárták le a királypuccsban exponált politikusok (Andrássy, Rakovszky, Gratz, Sigray) és a katonai vezetők ügyét is, Lehár tábornok ennek ellenére külföldön maradt.

⁵⁹ OL. K. 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek.